

Doprinos turizma na kvalitetu života u Zadarskoj županiji

Butković, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:847028>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

**Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij**

DOMAGOJ BUTKOVIĆ

**DOPRINOS TURIZMA KVALITETI ŽIVOTA U ZADARSKOJ
ŽUPANIJI**

**THE CONTRIBUTION OF TOURISM TO THE QUALITY OF
LIFE OF ZADAR COUNTY**

Diplomski rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Marketing u turizmu

**DOPRINOS TURIZMA KVALITETI ŽIVOTA U ZADARSKOJ
ŽUPANIJI**

**THE CONTRIBUTION OF TOURISM TO THE QUALITY OF
LIFE OF ZADAR COUNTY**

Diplomski rad

Kolegij: **Turistička potrošnja** Student: **Domagoj Butković**

Mentor: **izv. dr. sc. Adriana Jelušić** Matični broj: **ds3317**

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI RADA

Ime i prezime studenta: Domagoj Butković
Matični broj: ds3317

Izjavljujem da sam diplomski rad pod naslovom

DOPRINOS TURIZMA GOSPODARSKOM I DRUŠTVENOM SUSTAVU ZADARSKE
ŽUPANIJE

izradio samostalno te sam suglasan o javnoj objavi rada u elektroničkom obliku.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

U Opatiji, _____ 20.09.2023. _____

Potpis studenta

SAŽETAK

Turizam je jedna od najbrže rastućih aktivnosti i ima izrazito značajan utjecaj na svjetske tokove, dok lokalne zajednice i turističke destinacije koje predstavljaju glavne komponente u suočavanju sa brojnim izazovima koji se javljaju razvojem i upravljanjem samog turizma na pojedinoj lokaciji. Dosadašnja istraživanja su pokazala poveznice između učinaka turizma, kvalitete života i podrške turizmu od strane lokalnog stanovništva. Primarni cilj ovog rada je istraživanje utjecaja razvoja turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva određene destinacije, u ovom slučaju Zadarske županije. Prikazana su najvažnija saznanja o učincima turizma kao i istaknuti rezultati dosadašnjih istraživanja koji ukazuju na kvalitetu života. Rad je podijeljen na pet kategorija. Prva kategorija odnosi se na uvod i problem istraživanja. Druga kategorija opisuje utjecaj turizma na lokalnu zajednicu. U trećem dijelu opisuju se razna obilježja Zadarske županije. U četvrtom dijelu opisuju se kvaliteta života u Republici Hrvatskoj i uspoređuje se Zadarska županija sa ostalim županijama. U petom dijelu se radi rezime cijelog diplomskog rada u kojem donosimo tvrdnje koje smo analizirali u diplomskom radu.

Ključne riječi: učinci turizma, kvaliteta života, održivi razvoj turizma, lokalno stanovništvo, Zadar, Zadarska županija

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Problem istraživanja.....	1
2. Utjecaj turizma na lokalnu zajednicu	3
2.1. Teorija društvene razmjene i praćenje učinaka kroz stavove lokalne zajednice	4
2.2. Učinci turizma i kvaliteta života	5
2.2.1. Ekonomski učinci turizma	6
2.2.2. Socio - kulturni učinci turizma	9
2.2.3. Okolišni učinci turizma.....	11
2.3. Kvaliteta života lokalnog stanovništva	12
3. Obilježja i razvoj turizma u Zadarskoj županiji	14
3.1. Povijesni razvoj Zadarske županije	15
3.2. Fizionomija Zadarske županije	16
3.3. Kulturno - povijesna baština Zadarske županije	18
3.4. Smještajni kapaciteti	18
3.5. Marine	25
3.6. Usporedba statističkih pokazatelja turizma	26
3.6.1. Noćenja i dolaznost turista	26
3.6.2. Pomorski i zračni promet	33
4. Usporedba pokazatelja kvalitete života	38
4.1. Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj.....	38
4.2. Zaposlenost i plaće.....	47
5. Zaključak	56
Popis literature	58
Popis tablica	62
Popis grafova	64

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Turizam se promatra kao skup svih odnosa i pojava koje proizlaze iz turističkog putovanja i boravka turista u turističkoj destinaciji.¹ Posljednjih desetljeća, turizam se razvijao brže od globalne ekonomije. Utjecaji turizma na gospodarstvo su se intenzivirali zbog sve učestalijih i brojnijih turističkih putovanja, dok su posebice na značaju dobili učinci turizma na lokalno stanovništvo i utjecaj turizma na kvalitetu života stanovništva tijekom cijele godine.² Turizam ima važnu ulogu u smanjivanju jaza siromaštva i siromaštva u cjelini, pospješuje zdravstveni sustav. Osim što turizam utječe na prosperitet i atraktivnost lokacije, ne uzimajući u kontekst samo turističku destinaciju, ima ulogu u kreiranju adekvatnog mjesta za život.

Udio prihoda od turizma u BDP-u je najveći kada se uzmu u obzir članice Europske unije te za 2021. godinu iznosi 15,8%. U srpnju 2022. u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme posluživanja hrane je bila 14,9%, što je za 10,6% više u odnosu na srpanj 2021. godine. Pomoću ovih pokazatelja, možemo ukazati ulogu turizma kao jednu od najvažnijih gospodarskih grana Republike Hrvatske i kao takva ima utjecaj na društveni, kulturni, ekonomski i obrazovni sektor unutar države i ulogu u međunarodnim odnosima.

Utjecaji na destinaciju mogu biti pozitivni i negativni te se mogu promatrati sa tri ključna aspekta – ekonomskog, socio – kulturnog i okolišnog. Osim što generira nova radna mjesta, turizam ima pozitivan utjecaj na platnu bilancu države.

Koristi od turizma se uočavaju na lokalnim i regionalnim razinama u sklopu svih poduzetničkih poduhvata putem kojih se utječe na pozitivnu reputaciju i život lokalne zajednice. Stanovnici se susreću sa turistima koji imaju različite životne pozadine i stilove te različite obrasce ponašanja

Za primjer je uzeta Zadarska županija, izrazito posjećena destinacija, izrazito turistički orijentirana. Cilj ovog rada je ukazati na koji način lokalno stanovništvo Zadarske županije percipira učinke turizma na kvalitetu života u županiji.

¹ Pirjevec, B. Ekonomska obilježja turizma. Zagreb: Golden marketing, 1998.

² Costa i drugi, „Impacts of Tourism and Residents' Perceptions: A Study in the Regional Tourism Area of Lisbon,“ 33., Izvor: https://www.researchgate.net/publication/342904791_Impacts_of_Tourism_and_Residents'_Perceptions_A_Study_in_the_Regional_Tourism_Area_of_Lisbon

U prvom dijelu rada nazvanom „Utjecaj turizma na lokalnu zajednicu“ predstavljena su saznanja o ekonomskim, socio-kulturnim i okolišnim učincima turizma te na utjecaj turizma na kvalitetu života. Također je napravljen i osvrt na značaj uloge lokalnog stanovništva na razvoj održivih oblika turizma u destinaciji, unatoč činjenici da se takav oblik turizma može razvijati samo uz suradnju, komunikaciju i aktivnog uključivanja svih sudionika turističkih aktivnosti u planiranje i razvoj samog turizma i turističke destinacije. U idućem poglavlju „Obilježja i razvoj turizma u Zadarskoj županiji“ prikazana su obilježja raznolikosti turističke ponude i potražnje u Zadarskoj županiji, dok je u zadnjem dijelu rada „“ na temelju sekundarnih podataka analiziran.

2. UTJECAJ TURIZMA NA LOKALNU ZAJEDNICU

Pojam lokalne zajednice može se definirati putem nekoliko stajališta, dok se najčešće odnosi na geografsku blizinu koja povezuje pojedince na određenom području. U svom radu iz 2006. James³ opisuje lokalnu zajednicu prema tri aspekta. Prvi aspekt odnosi se na „zajednicu mjesta“ koja može varirati od susjedstva, naselja, mjesta, grada, regije pa sve do planeta kao cjeline. Drugi aspekt odnosi se na „zajednicu koja se temelji na identitetu“ koje okupljaju pojedince na temelju njihove etničke pripadnosti, religije ili kulture. Treći aspekt ukazuje na „zajednicu na temelju na organizaciji“ koja uključuje različite vrste formalnih i neformalnih udruženja i mreža. Prema Pacioneu,⁴ lokalna zajednica definira se kao grupa individualaca koji se nalaze na pojedinom geografskom području te su povezani zajedničkom društvenom klasom, religijom, vrijednostima, rasom i kulturom.

Lokalna zajednica osim toga uključuje i fizički prostor u kojem se odvijaju turistički procesi i postupci upravljanja turizmom.⁵ Lokalna zajednica predstavlja resurs nad kojim se turizam razvija kao i ponuđeni proizvod na turističkom tržištu. Prema tome, svaka turistička zajednica jedinstven je turistički proizvod, dok pojedinci svojim djelima, postupcima, vještinom, postupcima, kulturom i gostoljubivošću te daju destinaciji jedinstvenost i identitet. Uloga lokalne zajednice u turizmu odnosi se na iskorištavanje svih potencijalnih ekonomskih mogućnosti kojoj je primarni cilj očuvanje i održavanje već postojećih turističkih aktivnosti i znamenitosti, kao i ulaganje u zajednicu kako bi prosperirala i privukla nove buduće stanovnike kao i turiste i sve ostale djelatnosti koje turizam i turistička aktivnost podupiru. Odgovorna turistička praksa i samo sudjelovanje turističke zajednice ključni su za održivi razvoj same lokalne zajednice kao i turizma na tom području.⁶ U sprezi s tim, lokalna zajednica se sve konstantnije uključuje u proces kreiranja

³ James, P. (2006.) prema Petrić, L., Pivčević, S., (2016.) Community based tourism development – insights from Split, Croatia, Tourism & Hospitality Industry 2016, Congress Proceedings str. 295, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/330161967_Community_based_tourism_development_-_insights_from_Split_Croatia

⁴ Citirano u: Jimura, T. (2019): World Heritage Sites Tourism, Local Communities and Conservation Activities, CABI, Wallingford, str. 66, Izvor: https://dspace.uef.edu.vn/bitstream/123456789/29252/1/World%20heritage%20sites_%20tourism%2C%20local%20communities%20and%20conservation%20activities%20-2018-338.4r.pdf

⁵ Petrić, L. (2011): Upravljanje turističkom destinacijom, Ekonomski fakultet, Split, str. 48

⁶ Chan, J.K.L., Marzuki, K.M., Mohtar, T.M: Local Community Participation and Responsible Tourism Practices in Ecotourism Destination: A Case of Lower Kinabatangan, Sabah, Sustainability, 13(23), str. 2, Izvor: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/23/13302>

i donošenja turističkih strategija i odluka te putem toga usmjerava daljnji razvoj turizma. Uključenost turističke zajednice utječe na kvalitetu života samih stanovnika kao i na kvalitetu turističkog iskustva. Brojni projekti koji su inicirani izvan lokalne zajednice mogu preći lokalne uvjete i resurse koji mogu dovesti do nedopustivih kulturnih, društvenih i ekoloških troškova. U skladu sa navedenim, dugoročni održivi razvoj turizma ovisi o podupiranju i aktivnosti lokalnih zajednica u turističke projekte u skladu postizanja boljitka za kvalitetu života same lokalne zajednice.

2.1. TEORIJA DRUŠTVENE RAZMJENE I PRAĆENJE UČINAKA KROZ STAVOVE LOKALNE ZAJEDNICE

Teorija društvene razmjene (engl. Social Exchange Theory) predstavlja koncept putem kojeg se prikazuje na koji način ljudi ili zajednice podupiru projekte unutar nekog segmenta kako bi u zamjenu za koristi koje mogu pridobiti putem postojećih inicijativa. Pomoću ove teorije ukazuje nam se na koji način lokalno stanovništvo može dobiti koristi od strane turizma i turističkih aktivnosti.⁷ Rezidenti unutar lokalne zajednice imaju izraziti utjecaj putem analize socijalnih, kulturnih, društvenih i ekonomskih aspekata te donose odluku o podržavanju ili nepodržavanju nekog turističkog projekta. Osim toga, donose odluku i o tome hoće podupirati pojedini turistički projekt putem interakcija sa stanovništvom i razmjenom postojećih resursa u svrhu maksimiziranja učinaka i minimiziranja troškova samog projekta.⁸ Teorija društvene razmjene jedna je od prikladnih postupaka putem kojih se iskazuju pozitivni i negativni stavovi unutar pojedine zajednice.

Teorija društvene razmjene jedan je od okvira razmišljanja pojedine zajednice i znatno je evoluirala i predstavlja skup konceptualnih modela koji nisu međusobno usklađeni u svim segmentima.⁹ U sklopu turizma, brojni znanstvenici su suglasni kako odnos između lokalne zajednice i turista može imati izrazite koristi od uzajamne razmjene i međusobnog zadovoljstva.

⁷ Nkemngu, A. A. (2015), Quality of life and tourism impacts: a community perspective, str. 2, Izvor: http://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_11_vol_4_1_2015_jan-june.pdf

⁸ Homans, G. C. (1961): Social Behavior: Its Elementary Forms, Harcourt Brace Jovanovich, New York, str. 405, Izvor: https://www.researchgate.net/profile/Jacek-Tittenbrun/publication/254936722_The_the_Theory_of_Social_Exchange_of_GC_HomansEnter_Paper_Title/links/5a01cf28a6fcc232e30c6d6/The-the-Theory-of-Social-Exchange-of-GC-HomansEnter-Paper-Title.pdf

⁹ Cropanzano, R., Mitchell, M. (2013): Social Exchange Theory, SAGE, New York, str. 723, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/234021447_Social_Exchange_Theory_An_Interdisciplinary_Reviewhttps://www.researchgate.net/publication/234021447_Social_Exchange_Theory_An_Interdisciplinary_Review

Okolišni, društveni i ekonomski čimbenici mogu podupirati proces razmjene između rezidenta i turista, dok je vrijednost povezana sa procesom rezultat uzajamne percepcije stanovnika i njihovu uključenost u turističkim projektima i aktivnostima. Prema Leppu,¹⁰ stav stanovnika nam ukazuje na uspješnost razvoja lokalne zajednice kao turističke destinacije. To nam ukazuje činjenicu kako je stav pojedinca unutar zajednice povezan sa ponašanjem. Andereck¹¹ i suradnici nam ukazuju kako stavovi i norme pojedinaca o turizmu unutar lokalne zajednice mogu biti pod utjecajem subjektivnih percepcija i očekivanih budućih ishoda koje turistički procesi i aktivnosti generiraju.

Načela teorije društvene razmjene nam pokušavaju predočiti društvene interakcije i opisuju motive lokalne zajednice. Postoje četiri glavne teme koje se promatraju i proučavaju u teoriji društvene razmjene, koje se odnose na međuovisne interakcija, vlastiti interes, formiranje međuljudskih odnosa i pravila razmjene.¹² Međuovisne interakcije nam ukazuju na činjenicu koliko posljedice mogu imati utjecaj na donošenje pojedine odluke. Vlastiti interes se očituje putem ljudske motivacije i individualne želje pojedinca na koji način i putem kojih postupaka može doći do željenog cilja. Formiranje međuljudskih odnosa može utjecati na privlačnost pojedine odluke u skladu sa pojedinim osobama s kojima je bliska i dugoročna, dok se pravila razmjene odnose reciprocitet koji nam ukazuje da prilikom razmjene dobara i usluga postoji uzajamnost koje se dijele u šest klasa resursa. To su ljubav, informacije, status, usluge, novac i valuta. Ekonomistima je teorija društvene razmjene privlačna jer ukazuje koliko pojedini monetarni financijski instrument može imati utjecaj na donošenje odluka unutar same lokalne zajednice u svrhu odabira turističkog projekta.

2.2. UČINCI TURIZMA I KVALITETA ŽIVOTA

Turizam se promatra kao skup svih odnosa i pojava koje proizlaze iz turističkog boravka i putovanja u turističkoj destinaciji te stoga možemo očekivati i utjecaj na brojne aspekte života

¹⁰ Citirano u: Nkemngu, A. A. (2015), Quality of life and tourism impacts: a community perspective, str. 2, Izvor: http://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_11_vol_4_1_2015_jan-june.pdf

¹¹ Andereck, K. L., Nyaupane, G. P., (2011): Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents, Journal of Travel Research, 50 (3), str. 248-260, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/240703646_Exploring_the_Nature_of_Tourism_and_Quality_of_Life_Perceptions_Among_Residents

¹² Cropanzano, R., Mitchell, M. (2013): Social Exchange Theory, SAGE, New York, str. 726; Izvor: https://www.researchgate.net/publication/234021447_Social_Exchange_Theory_An_Interdisciplinary_Review

zbog složenosti pojava i interakcija s lokalnom zajednicom koje mogu nastati prilikom putovanja i boravka na nekoj turističkoj lokaciji. Uz značajan rast turizma i turističkih aktivnosti zadnjih nekoliko desetljeća, znanstvenici sve više nastoje proučiti i prikazati utjecaj turizma na aktivnost lokalnog stanovništva i kvalitetu života putem brojnih istraživanja. Cilj istraživanja odnosi se na otkrivanje kako i na koji način lokalno stanovništvo percipira važnost i utjecaj turizma na pojedince, lokalnu zajednicu i život unutar zajednice, budući da porast turista proporcionalno dovodi i do povećanja pozitivnih i negativnih učinaka, koji se mogu odnositi na ekonomske, socio-kulturne kao i na okolišne učinke. Promjene unutar lokalne zajednice su neizbježne te se nastoje prikazati pozitivne i negativne karakteristike turizma na lokalnu zajednicu, kao i na kvalitetu života unutar same zajednice.

2.2.1. Ekonomski učinci turizma

S porastom broja turističkih putovanja i turističke potrošnje uočen je sve veći značaj turizma na gospodarski rast i razvoj samih turističkih destinacija te lokalne zajednice i ekonomske koristi za lokalno stanovništvo. Ekonomski učinci na turizam su najčešće istraživani segment utjecaja turizma na turističku destinaciju¹³. Kod međunarodnih turističkih kretanja, ekonomski utjecaji se mogu vidjeti kod u turističkim receptivnim zemljama, tranzitnim zemljama, ali i u turističkim emitivnim zemljama iz koje dolaze turisti dolaze te koji zarađena novčana sredstva troše tijekom svojih putovanja.¹⁴ Turističke receptivne zemlje su najizloženije ekonomskim utjecajima turizma, stoga možemo vidjeti kako veliki broj država u svijetu temelji gospodarski rast i razvoj na temelju turizma i njezinih ekonomskih učinaka. Primjer jedne od takvih tipova država je i Hrvatska. Osim pozitivnih komponenti, takav oblik gospodarske strategije može dovesti i do negativnih posljedica kao što su pretjerano oslanjanje na turizam, smanjivanje proizvodnje i investicija u proizvodne pogone i porast troškova života u turističkim destinacijama koji u mnogim drugim sektorima nisu u mogućnosti pratiti sa novčanim izdacima za pojedinca i dijela zajednice koji ne može uprihoditi putem turističkih aktivnosti. Uzimajući prethodne komponente u obzir, potrebno je promišljeno

¹³ Pirjevec, *Ekonomska obilježja turizma*, 107.

¹⁴ Čavlek i drugi, *Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav*, 309.

planiranje i donošenje odluka te razumno djelovanje od strane Vladinih tijela kako bi se postigao kompromis u vezi povećanja pozitivnih ekonomskih učinaka i smanjenja negativnih.

Pozitivni učinci na lokalnu zajednicu ukazuju da je turizam jedan od glavnih izvora zapošljavanja. Nastavno na povećanje turističke potražnje za proizvodima i uslugama u pojedinoj destinaciji, poduzeća će zapošljavati sve veći broj zaposlenika kako bi osigurali adekvatnu isporuku traženih dobara i koji su adekvatni za obavljanje pojedine djelatnosti u kojoj djeluju. To se ne odnosi samo na turističke djelatnosti, nego i na sektore na koje turizam utječe, kao što je trgovina i logistika. Stvaranjem novih radnih mjesta povećava se stopa zaposlenosti, bilo stalne ili sezonske i direktno smanjuje stopu nezaposlenosti. Osim toga, dolazi i do povećanja osobnog dohotka koji direktno doprinosi poboljšanju životnog standarda. Povećanje osobnog dohotka također dovodi i do povećanja osobne potrošnje koja dovodi do poboljšanog razvoja lokalnog gospodarstva i boljih uvjeta života za lokalnu zajednicu.

Turistička destinacija u pojedinoj lokalnoj zajednici ima koristi i od turizma koja dovodi i do povećanja lokalnih poreza, koji su direktan utjecaj povećanja turističke potražnje za proizvodima i uslugama unutar destinacije, te na taj način turizam pomaže razvoju lokalnog gospodarstva.¹⁵

Prema radu Kumara i Husaina, razvoj turizma i turističke djelatnosti dovodi i do jačanja infrastrukture.¹⁶ Dolazi do poboljšanja cestovnog, željezničkog i zračnog prometa te telekomunikacijskog i komunalnih usluga kao što su opskrba plina, struje i vode. Lokalna zajednica, putem ovih komponenti, ima izrazite koristi od unapređenja sadržaja koji su ostvareni zahvaljujući povećanoj turističkoj potrošnji i potražnji i povećanom broju turista unutar pojedine lokalne zajednice.

Razvoj turizma unutar turističke destinacije dovodi i do poboljšanja poslovanja malih poduzetnika i obrtnika tako što im omogućuje dostupnost novim potrošačima i vidljivost prema novim potrošačima.¹⁷ Takva komponenta potencijalno može dovesti do povećane potražnje za

¹⁵ Desi, I., Ilona Zaitul, Z., Novianti, N. (2022): Investigating the Village-based Tourism Economic Impact, Journal of Business and Economics, 7(1), str. 14, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/357647170_Investigating_the_Village-based_Tourism_Economic_Impact

¹⁶ Citirano u: Voinea, A. (2015): Positive Vs Negative Economic Impacts Of Tourism Development: A Review Of Economic Impact Studies, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/277411573_POSITIVE_VS_NEGATIVE_ECONOMIC_IMPACTS_OF_TOURISM_DEVELOPMENT_A_REVIEW_OF_ECONOMIC_IMPACT_STUDIES

¹⁷ Desi, I., Ilona Zaitul, Z., Novianti, N. (2022), op. cit., str. 15, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/357647170_Investigating_the_Village-based_Tourism_Economic_Impact

lokalnim proizvodima i na povećanje osobnog dohotka. Ostali pozitivni učinci turizma odnose se na rast bruto domaćeg proizvoda, rast poduzetničke aktivnosti, rast kapitalnih ulaganja, osnaživanje regionalnog razvoja, aktiviranje neprivredivih resursa, poticanje općeg gospodarskog rasta i razvoja i uz to rast životnog standarda lokalnog stanovništva.¹⁸

Uz pozitivne, također postoje i negativni učinci. Negativni učinci odnose se na sezonalnost odnosno neravnomjernost ostvarivanja učinaka tijekom cijele godine, rast cijena proizvoda i usluga za vrijeme turističke sezone, rast vrijednosti nacionalne valute za vrijeme turističke sezone, rast cijena nekretnina na području izražene turističke aktivnosti u lokalnoj zajednici, rast rashoda koji se odnose na uvoz proizvoda i usluga, uvoz nekvalitetne radne snage, niska stopa ulaganja u kapitalna ulaganja, odljev novčanih sredstava prema stranim vlasnicima te rast društvenih troškova koji nastaju prilikom turističke sezone. To se prvenstveno odnosi na zbrinjavanje otpada. Negativan učinak za lokalno stanovništvo odnosi se i na porez na nekretnine koji nastaje kao rezultat razvoja turizma i turističkih djelatnosti. Inflacija je jedan od činitelja negativnih ekonomskih učinaka koji nastaje zbog povećanja cijena ekonomskih dobara uslijed povećane potražnje za lokalnim proizvodima i uslugama. Prvenstveno se odnosi na cijenu zemljišta, cijenu prehrambenih proizvoda, cijenu nekretnina i cijenu potrošne robe. Rast cijena nekretnina je također nastao i zbog širenja turističkih djelatnosti kao i turističkih kapaciteta za nove potencijalne turiste. Sezonalna zaposlenost je komponenta koja negativno utječe na ekonomsko učinke turizma, koja dovodi do prividnog povećanja zaposlenosti za kraći vremenski period.¹⁹ Razne zemlje pokušavaju smanjiti sezonalnu nezaposlenost uz pretpostavku produživanja turističke sezone.

Oportunitetni troškovi se odnose na trošak propuštene prilike, odnosno u slučaju turizma gdje se lokalno stanovništvo odlučuje privređivati od turističkih aktivnosti u odnosu na prema poljoprivrednu djelatnost iako postoje plodna tla ili smanjenje proizvodne radne snage u područjima gdje su smještene tvornice za proizvodnju raznih dobara i proizvoda. Odljev profita prema stranim vlasnicima jedan je od negativnih aspekata turizma. Odljev novčanih sredstava

¹⁸ Duffield, B. S. (1982): *Tourism: the measurement of economic and social impact*, Butterworth & Co Ltd, str. 249, Izvor: <https://core.ac.uk/download/pdf/82054882.pdf>

¹⁹ Citirano u: Voinea, A. (2015): *Positive Vs Negative economic Impacts Of Tourism Development: A Review Of Economic Impact Studies*, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/277411573_POSITIVE_VS_NEGATIVE_ECONOMIC_IMPACTS_OF_TOURISM_DEVELOPMENT_A_REVIEW_OF_ECONOMIC_IMPACT_STUDIES

smanjuje mogućnost lokalnom stanovništvu za poboljšanje životnog standarda te omogućuje lokalnoj državi manje oporezivanja.

2.2.2. Socio - kulturni učinci turizma

Uz ekonomske, socio – kulturni učinci su najproučavaniji učinci turizma, dok je za razliku od ekonomskih učinaka teško mjerljiva. Socio-kulturni učinci predstavljaju društvenu i kulturološku sferu života određene zajednice. Pozitivni i negativni učinci na turizam su neodvojivi i isprepleteni, stoga ih je vrlo važno identificirati jer ostavljaju trag svim sudionicima u turističkim aktivnostima, i turističkim ponuđačima i potražiteljima za turističkim uslugama.

Turizam omogućuje domicilnom stanovništvu upoznavanje sa različitim kulturama koji imaju svoje zajedničke karakteristike. Prema Hau²⁰, izmjenjivanje kulturnih obrazaca i uspoređivanje sa vlastitim životnim stilom dovodi do povećanja životnog zadovoljstva. Prema Foxu²¹, koji je naveden u radu Apa i Cromptona,²² učinci socio-kulturnog turizma su prikazani kao percipirani načini pomoću kojih turizam doprinosi promjeni sustavima vrijednosti, obiteljskom odnosu, individualnom ponašanju, kreativnom razmišljanju, kolektivnom načinu života unutar lokalne zajednice, razini sigurnosti, tradicionalnim običajima i organizaciji zajednice. Svaki susret sa stanovnikom nekog drugog područja, izravan ili neizravan, može doprinijeti promjeni načina razmišljanja članova lokalne zajednice i upoznavanje sa drukčijim obrascima ponašanja i kulturom koju je moguće prilagoditi lokalnoj zajednici. Mlađi stanovnici u tom segmentu mogu biti od izrazite koristi zbog lakše prilagodljivosti, ali i sve manjih barijera u komunikaciji. Postoje dvije kategorije prepoznatih socio-kulturnih čimbenika koji mogu imati utjecaj na lokalnu zajednicu. Prva komponenta odnosi se na karakteristike destinacije. Karakteristike destinacije nam ukazuju na pristupačnost, sigurnost, susretljivost između samog rezidenta lokalne zajednice i turista. To se odražava na temelju kulturnog jaza, kriminala, prostitucije i utjecaja na ponašanje, stavove i

²⁰Citirano u: Amoiradis, C., Stankova, M., Velissariou, E. (2021): Tourism as a Socio-Cultural Phenomenon: A Critical Analysis, Journal of Social and Political Sciences, 4(2), str. 16, Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/350668364_Tourism_as_a_Socio-Cultural_Phenomenon_A_Critical_Analysis

²¹ Ap i Crompton, „Developing and Testing a Tourism Impact Scale,“ 121., Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/249701009_A_Comment_Concerning_Developing_and_Testing_a_Tourism_Impact_Scale

²² Ap i Crompton, „Developing and Testing a Tourism Impact Scale,“ 121., Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/249701009_A_Comment_Concerning_Developing_and_Testing_a_Tourism_Impact_Scale

vrijednosti od strane domicilnog stanovništva naprema turistima. Druga komponenta vezana je uz društvene utjecaje na infrastrukturu i percipirane učinke na kulturne resurse. Ova komponenta nam ukazuje na razvijenost destinacije u stupnju obrazovanja domicilnog stanovništva, načinima ponašanja, učinke na lokalni jezik i kulturu stanovništva te na suprotstavljanje rada od strane lokalnog stanovništva. Učinak na lokalnu infrastrukturu kao što je prometna infrastruktura, infrastrukturu koju lokalna zajednica u cjelini koristi svakodnevno, rad lokalnog stanovništva također mogu imati utjecaj na socio-kulturne čimbenike.

Socio-kulturni čimbenici turizma su prvenstveno vidljivi u turističkoj destinaciji lokalne zajednice, a tek kasnije su vidljivi prema potencijalnim turistima. Socio-kulturni čimbenici mogu biti pozitivni i negativni. Pozitivni socio-kulturni čimbenici vidljivi su u unapređivanju usluga javnih usluga, kvalitete života i prometne povezanosti. Potiče promjenu u načinu razmišljanja lokalne zajednice, toleranciju prema drugim kulturama i afinitetima kao i stvaranje pozitivnih promjena u kulturama i običajima²³. Sudjelovanje u turističkim aktivnostima doprinosi dužem životnom vijeku, povećanoj kvaliteti života i povećava samopouzdanje.

Prema Jimmuri²⁴, rast populacije jedan je od najvažnijih socio-kulturnih učinaka, kao i očuvanje i zaštita povijesnih građevina te osmišljavanju namjene zastarjelih i napuštenih građevina. Osmišljavanje namjene zastarjelih građevina može poslužiti u prenamjenu u objekt za pojedina kulturna događanja. Razvoj infrastrukture može dovesti do povećane povezanosti lokalne zajednice prema objektima kao što su restorani, hoteli i trgovine koji ukazuju na osjećaj pripadnosti prema lokalnoj zajednici od strane rezidenta kao najpozitivnije učinke.

Negativni učinci na turizam odnose se na velike gužve uzrokovane turističkim aktivnostima, smanjenje kulturnog identiteta i kulturna degradacija lokalnog stanovništva, koje utječe i na turiste. Prilagođavanje turistima u pogledu komercijalizacije dovodi do smanjenja autohtonosti i autentičnosti same destinacije. Povećana posjećenost može dovesti i do problema u komunikaciji

²³ Garau-Vadell, Diaz-Armas, i Gutierrez-Tano, „Residents’ Perceptions of Tourism Impacts on Island Destinations: A Comparative Analysis“, 582., Izvor: https://www.researchgate.net/publication/260944020_Residents'_Perceptions_of_Tourism_Impacts_on_Island_Destinations_A_Comparative_Analysis

²⁴ Jimura, T. (2019), op. cit., str. 98, Izvor: https://dspace.uef.edu.vn/bitstream/123456789/29252/1/World%20heritage%20sites_%20tourism%2C%20local%20communities%20and%20conservation%20activities%20-2018-338.4r.pdf

koja se odnosi na jezičnu barijeru kao i do povećanja razine kriminala u pojedinoj destinaciji. Povećanje gužve dovodi do narušavanja kvalitete međuljudskih odnosa kod domicilnog stanovništva u periodu turističke sezone. Porast cijene nekretnina dovodi do raseljavanja stanovništva te tako umanjuje značaj kulture lokalne zajednice. Prenamjena životnog prostora lokalnog zajedništva u sobe i apartmane uzduž dalmatinske obale dovelo je do promjena načina života u odnosu na prethodna razdoblja. Narušavanje lokalnog identiteta može dovesti do pretvaranja lokalne kulture u turističko dobro koje se može prekomjerno koristiti i izmijeniti običaje u njihovom iskonskom obliku.²⁵

Negativni učinci su posljedica slabijeg donošenja odluka i upravljanjem turističkim aktivnostima u lokalnoj zajednici. Probleme u vezi socio-kulturnih čimbenika nije moguće izbjeći, ali moguće ih je smanjiti. Potrebna im je suradnja i uključenost svih sudionika u stvaranju i organizaciji turističkih aktivnosti. Potrebna je komunikacija između lokalnog stanovništva i osoba zaduženih za organiziranje turističkih aktivnosti kako bi proces planiranja i donošenja odluka bio što jednostavniji.

2.2.3. Okolišni učinci turizma

U zadnjem desetljeću okoliš se sve više nameće kao sve bitniji faktor u razvoju turizma na nekom području. Turizam kao grana u potpunosti ovisi o okolišu, koji može biti atrakcija sam po sebi ili mjesto odvijanja neke turističke aktivnosti. Prema Bilenu²⁶ stupanj privlačnosti i kvaliteta prostora su osnovni čimbenici odgovorni za privlačenje turista, opstanak i razvoj turizma što nam ukazuje kako je opstanak i očuvanje okoliša bitna komponenta za održavanje turizma. Odnos okoliša i turizma je kompleksan jer postoji uzajamna veza između turizma kao gospodarske grane i okoliša u kojem djeluje.²⁷

Pozitivni učinci na okoliš odnose se na osiguravanje novčanih sredstava za održavanje prirodnog staništa kao i atrakcija koje se odvijaju na tom području. To se prvenstveno odnosi na

²⁵Xiaoming, L, Jun, L. (2018): Host Perceptions of Tourism Impact and Stage of Destination Development in a Developing Country, Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/326167150_Host_Perceptions_of_Tourism_Impact_and_Stage_of_Destination_Development_in_a_Developing_Country

²⁶ Bilen, Turizam i okoliš, 16

²⁷ Mason, P. (2003), Tourism Impacts, Planning and Management., str. 53, Izvor:

<https://www.skylineuniversity.ac.ae/pdf/tourism/Tourism%20Impacts.pdf>

formirane zaštićene teritorije kao što su nacionalni parkovi, parkovi prirode, očuvanju plaža, šuma, pećina i ostalih prirodnih atrakcija za turiste. Osim toga može biti i zaštićena baština od strane UNESCO-a koja po svojim striktnim i jasnim pravilima ukazuje na koji način se treba održavati okoliš kako bi lokalna zajednica mogla ulagati u održavanje okoliša.

Negativni učinci nam ukazuju na zagađenja prirodnih komponenti i staništa kao što su rijeke, jezera, mora, zraka i šume. Zagađenje može nastati djelovanjem od strane lokalne zajednice neodržavanjem, ispuštanjem otpada, ali može nastati i od strane turista pomoću nepažnje, nebrige i nekulture prema destinaciji u kojoj se nalaze.²⁸

Zaštita okoliša i održivi razvoj je u interesu svih sudionika u turističkim aktivnostima, kao što je i provođenje zaštite okoliša pod utjecajem današnjih zakonskih regulativa i trendova izazovna.²⁹ Provođenje zahtijeva temeljitije planiranje i razboritije donošenje odluka od strane svih sudionika, kako od Vladinih organizacijskih tijela preko lokalnog stanovništva pa sve do turista koji posjećuju pojedinu lokalnu zajednicu. Zajedničkim doprinosom se mogu regulirati sve negativne aktivnosti kako bi se spriječio nesporazum i kako bi se održala razina turističkih aktivnosti u lokalnoj zajednici.

2.3. Kvaliteta života lokalnog stanovništva

Sve opisane komponente imaju izrazito značajan utjecaj na kvalitetu života lokalnog stanovništva. Pojam kvalitete života prvenstveno nam ukazuje na zadovoljstvo pojedinca unutar određene lokalne zajednice sa vlastitim životom i ispunjenosti životnim iskustvima. Kvaliteta života je subjektivni osjećaj svakog pojedinca na koji mogu utjecati brojni faktori koje je teško definirati.

Prema Kim, Woo i Uysal³⁰ postoji nekoliko teorija preko koje možemo razvrstati kao što su teličke teorije, teorije zadovoljstva i boli, teorije asocijacija, teorije aktivnosti, teorija prelijevanja odozdo prema gore, teorija horizontalnog prelijevanja i teorija prosudbe. One ukazuju na

²⁸Petrić, L. (2013), op. cit., str. 139

²⁹Jing, Z., Shu-Min, L. (2018): The Impact Of Tourism Development On The Environment In China, Acta Scientifica Malaysia, 2(1), str. 2, Izvor: <http://actascientificamalaysia.com/archives/ASM/1asm2018/1asm2018-01-04.pdf>

³⁰Kim, Uysal, i Sirgy, „How does tourism in a community impact the quality of life of community residents?“, 537., Izvor: https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/29954/Title_and_Text.pdf?sequence=1

emocionalne karakteristike, zdravstveno stanje pojedinca i sigurnost života individualca unutar lokalne zajednice. Ukazuje kako zadovoljstvo materijalnim i nematerijalnim segmentima utječe na raspoloženje i ponašanje pojedinca kao i na donošenje zaključaka. Kako bi se povećala razina konkurentnosti turizma na pojedinoj lokaciji potrebno je povećati kvalitetu života pojedinca u toj lokalnoj zajednici. To nam također i ukazuje kako ne konkurentnost ima obratan utjecaj na kvalitetu života. Visoka kvaliteta života prikaz je valjanog i pravovremenog donošenja odluka i upravljanjem turističkim aktivnostima i procesima unutar zajednice.³¹ Iz tog aspekta od izrazite važnosti je praćenje reakcija stanovništva na promjene različitih utjecaja turizma i na koji način se percipiraju promjene u turizmu od strane svih sudionika kako bi se poboljšala kvaliteta života u lokalnoj zajednici.

Lokalno stanovništvo je potrebno educirati o planiranju i razvoju turističkih aktivnosti kako bi njihovo sudjelovanje imalo pojedini utjecaj na krajnje ishode. Potrebno je pružiti znanja i vještine kako bi uz što manja opterećenja mogli prevoditi svoje ideje i zamisli u realizirana djela. Lokalne vlasti i menadžment imaju izraziti utjecaj u donošenju takvih tipova odluka te je stoga u interesu lokalnog stanovništva prihvaćanje odluka koje mogu poboljšati blagostanje i kvalitetu života u zajednici. Lokalno stanovništvo bolje razumije resurse kojima su okruženi na temelju životnog iskustva te na temelju tih aktivnosti mogu biti motiviraniji i efikasniji u donošenju odluka prema lokalnim vlastima i menadžmentu kako bi postigli što bolju kvalitetu života unutar same zajednice.

³¹ Woo, Kim, i Uysal, „Life satisfaction and support for tourism development,“ 94., Izvor: https://www.academia.edu/9826593/Life_satisfaction_and_support_for_tourism_development

3. OBILJEŽJA I RAZVOJ TURIZMA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI

Zadar je peti grad po veličini u Hrvatskoj, iza Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka i administrativno je središte Zadarske županije. Najrazvijenija je upravno-teritorijalna jedinica na prostoru županije, s najvećom koncentracijom radnih mjesta i centralno-mjesnih funkcija. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, sam grad Zadar ima 70.799 stanovnika bez prigradskih naselja, dok na području Zadarske županije živi 159.766 stanovnika.

Zadarska županija pozicionirana je u središtu istočnog Jadrana. Položaj grada Zadra je za cijelu županiju od iznimne važnosti zbog njegove izuzetno dobre cestovne, pomorske i zračne povezanosti, što uvelike doprinosi razvoju cijele županije. Kroz svoju povijest Zadar je bio lučki grad, dok je danas jedan od glavnih prometnih čvorova na Jadranu, gdje se sijeku pomorski, kopneni i zračni promet. U Hrvatskoj Zadar je drugi grad po broju prevezenih putnika te je ujedno i putnička luka od osobitog lokalnog i međunarodnog značenja.³²

Razvojem i premještanjem pomorskog terminala 2015. godine, sa stare lokacije na poluotoku na novu lokaciju Gaženica, 3 km jugoistočno, omogućeno mu je proširenje morskog i kopnenog kapaciteta. Posebnosti geografskog položaja Zadra su: plodna zona Ravnih Kotara, veliko gravitacijsko područje priobalja, zaobalja i otoka, zalihe vode, dobra prometna povezanost, nepostojanje drugih konkurentnih relevantnih gradskih središta u blizini, maritimna eksponiranost i najkraća pomorska veza s Italijom, brodskom linijom Zadar-Ancona.

Povijest Zadra proteže se tri tisuće godina unazad kada se počinje spominjati kao naselje, dok se kao urbanizirana sredina spominje već dvije tisuće godina. Zadar ima značajno veliku kulturološku povijesnu matricu. Od antike do 20. stoljeća postoji povijest kulturnih spomenika, koji su većinom smješteni u povijesnoj jezgri grada čije vrijednosti imaju značaj, važnost i utjecaj ne samo nacionalne kulturne baštine, već i one svjetske. Današnje područje grada Zadra oblikovano je od razdoblja mezozoika do razdoblja kenozoika i proteže se u pravcu sjeverozapad-jugoistok te pripada geološki mladom dinarskom sustavu gorja i predgorskih prostora. Klimatska

³² Turistička zajednica Grada Zadra: <https://zadar.travel/hr/>

obilježja pripadaju sredozemnoj klimi s vrućim i suhim ljetima. Prema podacima sa hidrometeorološkog zavoda ukupna količina padalina u Zadru iznosi 671,2 mm.

Demografska struktura stanovništva u Zadru i Zadarskoj županiji je promjenjiva na temelju podataka sa zadnja tri popisa stanovništva. Prema dolje navedenoj tablici broj stanovnika u gradu Zadru pokazuje promjene. Možemo vidjeti da je porast broja stanovništva u 2011. godini iznosio 3,22%, dok je broj stanovnika na zadnjem popisu pao za 5,71%. Broj stanovnika u Zadarskoj županiji je prikazao rast ukupnog broja stanovništva u 2011. godini od 4,92%, dok je broj stanovnika u Zadarskoj županiji prema popisu iz 2021 godine niži za 6,03%.

Tablica 1: Popis stanovništva 2001-2021

Godina	Zadar		Zadarska županija	
	Broj stanovnika	Promjena broja stanovnika	Broj stanovnika	Promjena broja Stanovnika
2001.	72.718		162.045	
2011.	75.062	3,22%	170.017	4,92%
2021.	70.779	-5,71%	159.766	-6,03%

Izvor: Izradio autor prema podacima sa DZS-a³³

3.1. Povijesni razvoj turizma u Zadarskoj županiji

Povijesni razvoj turizma na prostoru Zadarske županije počinje se spominjati u prvoj polovici 19. stoljeća. Početak razvoja turizma u Zadarskoj županiji odnosi se na grad Zadar koji je u to vrijeme, kao i danas bio najveće i najvažnije naselje na području Zadarske županije. Zadar bio uz to i prometno središte Zadarske županije u tom razdoblju što je imalo veći utjecaj na razvoj turizma i usredotočenost turističkih aktivnosti prema emitivnim tržištima. Parobrodarsko društvo Austrijski Lloyd zaslužan je za početni razvoj turizma u Zadarskoj županiji. Društvo je osnovano 1833. godine u Trstu, dok 1838. godine uvodi morsku liniju koja je spajala Trst i Kotor te se usputno zaustavljao u lukama Malog Lošinja, Zadra, Šibenika, Splita, Hvara, Korčule i

³³ Državni zavod za statistiku: <https://dzs.gov.hr/>

Dubrovnika. Linija se odvijala jednom mjesečno u zimskom periodu, dok se odvijala dvaput mjesečno ljeti. Zbog prevelikog prometa, 1853. linija se počinje odvijati jednom tjedno. Takav oblik prometne povezanosti dao je poticaj za početak razvoja hotelijerstva u gradu jeru tom trenutku postojao samo jedan hotel s gostionicom- „Albergo al cappello nero“ te se do kraja 19. stoljeća izgradila nekolicina smještajnih objekata na području Zadra: „Al Ghieri“, „Alle tre Corone“, „Alla città di Zara“, „Alla città di Trieste“, „Zum Rapport“, „Hotel al Vapore“ i „Hotel Pilsen“. Svi objekti su bili manjeg smještajnog kapaciteta. Napredak se počinje odvijati tijekom prijelaza iz 19. u 20. stoljeće kada se otvaraju hotelijerski objekti većih smještajnih kapaciteta kao što su: „Grand Hotel“ (1890.), „Hotel Bristol“ (1902.) te „Hotel Roma“ koji je izgrađen prije Drugog svjetskog rata (Turistička zajednica Grada Zadra, n.d.). Nakon Drugog svjetskog rata ubrzava se razvoj turizma koji se u cijelom svijetu u ekspanziji. Otvaranjem zapadnim tržištima dolazi do sve većeg broja stranih turista na području Zadarske županije što također dovodi i do modernizacije infrastrukture. Izgradnjom Jadranske magistrale, ali i ulaganjima u smještajne kapacitete i ugostiteljske objekte kao što su hoteli, restorani, turistička naselja i kampovi dolazi do širenja turizma i turističkih aktivnosti i izvan grada Zadra te se počinju razvijati i manja priobalna mjesta kao što su Kožino, Petřčane, Bibinje, Sukošan i Zaton te se turizam počinje odvijati i u ostatku županije kao i na otocima.

3.2. Fizionomija Zadarske županije

Zadarska županija jedna je od najraznolikijih hrvatskih županija po geografskim obilježjima. Sastoji se od mnoštva otoka, priobalnog pojasa, Ravnih Kotara, područje Bukovice, južni dio Velebita kao i područje Gornjeg Pounja i Ličko krbavskog prostora. U zadarskom arhipelagu se nalazi mnoštvo prirodno raznolikih otoka na sjeveru kao što su Olib, Silba, Premuda, Molat, Ist, Tun, Škarda i ostali manji otoci, zatim veći otoci u ugljansko-pašmanskoj skupini kao što su Ošljak Vrgada, Rivanj, Sestrunj i Babac te Ugljan i Pašman koji su najveći otoci u tom predjelu županije. Dugootočka skupina sastoji se od Dugog Otoka, Rave, Božave, Iža, Zverinca, Lavdare, Katine i ostalih manjih otoka. Na sjeveru županije nalazi se otok Pag koji je svojim južnim dijelom na području županije i koji se naslanja na područje Ravnih Kotara. Otoci se pružaju usporedno uzduž obale u više nizova uz međusobno odvojive kanale što je specifično za dalmatinski tip obale. Priobalno područje županije je geografski izrazito raznoliko gdje možemo ubrojiti Podvelebitski

kanal čiji sjeveroistočni dio karakteriziraju strme velebitske padine zbog čega je priobalni pojas vrlo uzak izuzevši područja Starigrada i Selina gdje su smješteni potoci Velike i Male Paklenice koji su nastali odlaganjem erodiranog materijala s Velebita što je omogućilo stvaranje šire obalne zone. Jugozapadu obalu kanala karakterizira krš i ogoljene površine. Zajedno s obalama Novigradskog i Karinskog mora, koji su duboko uvučeni u kopno kao i obalom od područja Paškog mosta do naselja Ljubač čini Ražanačko-karinsko sjevernokotarsko priobalje. Zadarsko-biogradsko priobalje se proteže od Nina, Vrsi i Privlake uzduž obale preko Zadra sve do Biograda na moru, Pakošтана i Stankovaca koji čine granicu sa Šibensko-kninskom županijom. Obala uzduž područja Paškog mosta sve do Privlake je poznata po pješčanim plažama i lagunama sa ljekovitim blatom kao što je najpoznatija na području grada Nina. Ravni kotari zauzimaju velik dio površine županije koji se proteže od Ninskog zaljeva sve do ušća Krke i Prokljanskog jezera, dok na sjeveroistoku graniči sa Bukovicom: Ravni kotari su valovito nizinsko područje čija nadmorska visina ne prelazi 200 metara gdje se izmjenjuju vapnenačko-dolomitne uzvisine kao i flišne udoline koje karakterizira dinarski smjer pružanja. Područje Ravnih kotara poznato je po plodnom tlu, velikoj količini vode kao i adekvatnih klimatskih obilježja za poljoprivredne djelatnosti te je najplodnije poljoprivredno područje sjeverne Dalmacije. Na sjeveru Ravnih Kotara, gdje je reljef kršoviti, započinje prostor Bukovice koja je opasana dvjema rijekama, Zrmanjom na sjeveru i Krkom na jugu, te južnim padinama Velebita. Dolina Rijeke Zrmanje sa pritokom Krpom, koja razdvaja pobrđe Bukovice i Velebit. Također se ističe i po kanjonu koji je urezan i na pojedinim mjestima prekinut zaravnima kao što su Bilišansko, Bogatničko, Krupsko i Žegarsko polje. Najdominantniji reljefni oblik u direktnom području je planina Velebit koji razdvaja područje Bukovice i sjevernog dijela Dalmacije sa unutrašnjosti. Kao jedan od tri parka prirode koji se nalaze na području Zadarske županije ističe se i Nacionalni park Paklenica. Uz planinske vrhove, od posebnog značaja su kanjoni Male i Velike Paklenice, kukovi Tulovih greda, masiv Crnopca, kao i planinski vrhovi koji su viši od 1700 metara. Velebit je i od velikog infrastrukturnog značaja, uzimajući u obzir ceste koje povezuju Dalmaciju sa unutrašnjosti države, odnosno Likom. U Zadarsku županiju također svrstavamo i grad Gračac i gornje Pounje koji su okruženi Velebitom na jugu kao i rijekom Unom koja je prirodna granica sa Bosnom i Hercegovinom. Karakterizira ga brdovit prostor sa nekolicinom polja u kršu kao što su Gračačko, Gubačevo, Velikopoprinsko i Malopoprinsko. Vrela rijeke Une i Zrmanje, kao i Cerovačke pećine pridaju krajoliku Zadarske županije određenu turističku atrakciju koja je u mogućnosti biti sudionik turističke ponude koja je

bazirana na prirodnim ljepotama i na taj način utjecati na boljitak kvalitete života za stanovnike sjeveroistočnog dijela Zadarske županije.

3.3. Kulturno - povijesna baština Zadarske županije

Zadarska županija prepoznatljiva je po dugoj povijesti postojanja, gdje nam kulturni spomenici mogu ukazati na postojanje života na navedenom području. Najpoznatiji oblici kulturno – povijesne baštine vidljiv je u centru grada Zadra. Uži Centar grada Zadra okružen je obrambenim sustavom Republike Venecije iz razdoblja od 15. do 17. stoljeća. Dugačak je 3 kilometra i pruža se od parka Vladimira Nazora pa sve do luke Foša. Obrambeni sustav se od 2017. godine nalazi na popisu UNESCO-ve kulturne baštine. Centar Zadra se sastoji od Rimskog foruma, Narodnog trga, Trga pet bunara, trga tri bunara, luke Foša, glavne ulice Kalelarga, perivoja kraljice Jelene i Vladimira Nazora, ali primat povijesnim obilježjima uzimaju crkve kao što su crkva sv. Donata, katedrala sv. Stošije sa zvonikom, crkva sv. Šime, crkva sv. Krševana. Osim brojnih crkava, Zadar u svojem središtu sadrži i velik broj palača kao što su Kneževa palača, palača suda kao i palače Nassis, Petrizio, Cedulin i Grisogno-Novo, te su za današnje potrebe preuređene i u njima se odvijaju razne kulturne manifestacije, kao što su koncerti i izložbe. Od kulturnih ustanova izdvajaju se Muzej antičkog stakla, Arheološki muzej, Muzej iluzija, Muzej zlata i srebra grada Zadra i Narodni muzej. Kao veliki kulturni utjecaj koji privlači mnoštvo turista su Pozdrav Suncu i Morske orgulje kao specifičan oblik kulturne atrakcije u kombinaciji sa prirodnim raspoloživim resursima kao što su Sunce i more. Osim grada Zadra, od velike važnosti su i Nacionalni parkovi Sjeverni Velebit, Kornati i Paklenica kao i park prirode Vransko jezero. U Zadarskoj županiji su još situirani grad Nin, koji je poznat kao kraljevski grad sa crkvom svetog Križa. Maškovićev han je povijesni objekt koji datira iz 14.-og stoljeća i prikaz je utjecaj Turaka na području Zadarske županije koje je ostavilo tragove i na mnoge viteške manifestacije koje se priređuju duž Vrane i Biograda na moru u svrhu promoviranja turizma. Rimsko nalazište Assiria pokraj Benkovca predstavlja jedan od oblika važne kulturne i povijesne baštine koja je reprezentirana u Zadarskoj županiji.

3.4. Smještajni kapaciteti

Smještajni kapaciteti su komponenta koja ima direktan utjecaj od strane turizma. Porast smještajnih kapaciteta dolazi porastom broja građevinskih objekata ili objekata koji su prenamijenjeni za usluge pružanja smještaja. Pojava turističkih aktivnosti i njezino povećanje obujma je primarni razvoj rasta smještajnih kapaciteta. Smještajni kapaciteti se mogu podijeliti na mnoge kategorije. U smještajne kapacitete možemo svrstati hotele, apartmane, motele i ostale vrste smještaja. U narednim tablicama ćemo prikazati smještajne kapacitete u hotelima, turističkim naseljima po njihovom skaliranju u odnosu na kvalitetu smještaja koji se pružaju. U obzir su uzete županije kojima pretežito dominira ljetni sezonalni turizam, kao što su Istarska, Primorsko-goranska, Šibensko-kninska, Splitsko dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija, te Grad Zagreb kao glavni grad i prometno središte Republike Hrvatske. U navedenim tablicama će se navoditi smještajni kapaciteti koji se odnose na hotele i kampove, kao i tipovi marina koje omogućuju poboljšanje količine smještajnih kapaciteta, kao i poboljšanje postojeće i izgradnje nove infrastrukture, koja ima direktan utjecaj na porast životnog standarda.

Tablica 2: Broj hotela sa 2 zvjezdice po županijama

Hotel	Županija	Ukupno objekata	Ukupan broj smještajnih jedinica	Ukupan broj stalnih kreveta
2*		43	3.509	7.047
	Istarska	5	1.065	2.159
	Primorsko-goranska	6	493	954
	Zadarska	2	37	96
	Šibensko-Kninska	2	70	97
	Splitsko-dalmatinska	9	949	1.895
	Dubrovačko-neretvanska	6	464	966
	Grad Zagreb	3	117	242

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta³⁴

Prema podacima Ministarstva turizma i sporta, u Republici Hrvatskoj je u 2022 godini zastupljeno 43 hotela sa dvije zvjezdice. Najviše hotela sa dvije zvjezdice je smješteno u Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je najviše smještajnih jedinica i ukupan broj stalnih kreveta smješten u Istarskoj županiji. U Zadarskoj županiji trenutno su zastupljena 2 hotela sa dvije zvjezdice, koji su smješteni na Pagu i u Starigradu. Zadarska županija ima otprilike jednak broj objekata kao i

³⁴ Ministarstvo turizma i sporta, popis kategoriziranih turističkih objekata po županijama, Izvor: <https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/kategorizacija-11512/arhiva-11516/11516>

pojedine županije s kojima je uspoređena, kao što su Šibensko-kninska županija te Grad Zagreb. Temeljem navedenih podataka možemo utvrditi kako je razina ovakvog oblika hotelskog smještaja slabo zastupljena u Republici Hrvatskoj, a tako i u Zadarskoj županiji kao i sa ostalim županijama koje imaju izlaz na Jadransko more.

Tablica 3: Broj hotela sa 3 zvjezdice po županijama

Hotel	Županija	Ukupno objekata	Ukupan broj smještajnih jedinica	Ukupan broj stalnih kreveta
3*		298	18.684	37.033
	Istarska	45	3.895	7.755
	Primorsko-goranska	41	3.261	6.766
	Zadarska	21	1.197	2.500
	Šibensko-Kninska	12	715	1.257
	Splitsko-dalmatinska	57	3.550	7.094
	Dubrovačko-neretvanska	31	2.590	5.164
	Grad Zagreb	28	1.108	2.003

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

U Republici Hrvatskoj je prema podacima Ministarstva turizma i sporta ukupno 298 hotela sa tri zvjezdice. U navedenoj tablici se nalazi šest županija i Grad Zagreb te je u navedenim područjima ukupno 235 hotela, odnosno 78,5% od ukupnog broja hotela sa tri zvjezdice. Splitsko-dalmatinska županija i Istarska županija preuzimaju primat sa ukupnim brojem objekata, kao i ukupnim brojem smještajnih jedinica i stalnih kreveta. Zadarska županija ukupno ima 21 objekata koji se kategoriziraju kao hoteli sa tri zvjezdice. U odnosu na županije koje smo promatrali Zadarska županija ima više objekata sa ovakvim oblikom akreditacije samo od Šibensko-kninske županije, dok Grad Zagreb, iako ima više smještajnih objekata ima manje smještajnih jedinica kao i manji broj stalnih kreveta. U Biogradu na moru se nalazi 8 hotela, dok se u Zadru nalazi 6 hotela sa 3 zvjezdice. Ostali hoteli su situirani na području Paga, Sukošana, Starigrada, Posedarja i Vrsi. U svim gradovima u kojima se nalaze hoteli sa ovim oblikom akreditacije možemo vidjeti jednu zajedničku komponentu, izlaz na mora. Ova komponenta nam ukazuje na učinak sezonalnog turizma u navedenim mjestima kao i utjecaj sezonalnog turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u Zadarskoj županiji.

Tablica 4: Broj hotela sa 4 zvjezdice po županijama

Hotel	Županija	Ukupno objekata	Ukupan broj smještajnih jedinica	Ukupan broj stalnih kreveta
4*		353	31.441	60.899
	Istarska	51	8.304	16.434
	Primorsko-goranska	61	5.770	11.050
	Zadarska	22	1.648	3.135
	Šibensko-Kninska	21	2.007	3.940
	Splitsko-dalmatinska	91	6.105	12.022
	Dubrovačko-neretvanska	28	2.921	5.776
	Grad Zagreb	24	2.144	3.772

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

U Republici Hrvatskoj je prema podacima Ministarstva turizma i sporta ukupno 353 hotela sa četiri zvjezdice. U navedenoj tablici se nalazi šest županija i Grad Zagreb te je u navedenim područjima ukupno 298 hotela, odnosno 84,4% od ukupnog broja hotela sa četiri zvjezdice. Splitsko-dalmatinska županija ima daleko najviše hotela sa četiri zvjezdice, te ju slijede Istarska i Primorsko-goranska županija. Usprkos najviše hotela sa četiri zvjezdice Splitsko-dalmatinska županija ima manje smještajnih jedinica kao i ukupan broj stalnih kreveta u odnosu na Istarsku županiju. Primorsko-goranska županija ima otprilike jednak broj smještajnih jedinica, kao i ukupan broj kreveta u odnosu na Splitsko-dalmatinsku županiju. Zadarska županija ukupno ima 22 objekta koji se kategoriziraju kao hoteli sa četiri zvjezdice. U odnosu na županije koje smo promatrali Zadarska županija ima više objekata sa ovakvim oblikom akreditacije samo od Šibensko-kninske županije, dok u odnosu na ostale promatrane županije i grad Zagreb ima najmanji broj stalnih kreveta, kao i najmanji ukupan broj smještajnih jedinica. U Zadru se nalazi ukupno 7 objekata koji se kategoriziraju kao hoteli sa 4 zvjezdice, dok su u Petračanima situirana 3 hotela koji su akreditirani kao hoteli sa 4 zvjezdice. Ostali hoteli su situirani na području Paga, Sv. Filipa i Jakova, Božave, Ražanca, Turnja, Biograda na Moru i Privlake. U svim gradovima u kojima se nalaze hoteli sa ovim oblikom akreditacije možemo vidjeti jednu zajedničku komponentu, izlaz na mora. Poznati strani hotelski lanci, kao što je Falkensteiner predstavljaju jedan od oblika kvalitete pružanja smještaja u Zadarskoj županiji koji je prepoznat diljem svijeta. Osim što pružaju smještajne kapacitete, hoteli ovakve kategorizacije, zahtjevaju velik broj

zaposlenih osoba Ova komponenta nam ukazuje na učinak sezonalnog turizma u navedenim mjestima kao i utjecaj sezonalnog turizma na kvalitetu života lokalnog stanovništva u Zadarskoj županiji.

Tablica 5: Broj hotela sa 5 zvjezdica po županijama

Hotel	Županija	Ukupno objekata	Ukupan broj smještajnih jedinica	Ukupan broj stalnih kreveta
5*	Ukupno	50	6.507	12.805
	Istarska	6	819	1.509
	Primorsko-goranska	12	1.014	2.062
	Zadarska	1	210	420
	Šibensko-Kninska	0		
	Splitsko-dalmatinska	11	1.322	2.637
	Dubrovačko-neretvanska	18	2.871	5.648
	Grad Zagreb	2	271	529

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

Prema navedenim podacima od strane Ministarstva turizma i sporta, u 2022. godini ukupno je 50 hotela najviše kategorizacije, od 5 zvjezdica zastupljeno u Republici Hrvatskoj. U navedenoj tablici uzeli smo šest županija koje imaju izlaz na more i Grad Zagreb kao glavni grad. U navedenoj tablici je uzeta populacija od 50 hotela koji su otvoreni, odnosno zastupljeno ke 100% populacije u odnosu na cijelu Republiku Hrvatsku. Najviše hotel ovakve kategorizacije nalazi se u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, koja ima ukupno 18 hotela sa 5 zvjezdica, što čini 36% ukupnog broja hotela koje imaju ovakav oblik akreditacije. U Zadarskoj županiji je smješten 1 hotel koji ima 210 smještajnih jedinica i 420 stalnih kreveta. To je hotel Iadera, koji se nalazi u Petračanima, koje je izrazito popularno turističko mjesto koje privlači mnoštvo turista u vremenu ljetne sezone. Hotel je dio austrijske grupacije Falkensteiner, koje je u velikoj mjeri jedan od predvodnika turizma i turističkih aktivnosti u području Zadarske županije. Ovakav oblik hotelskog smještaja privlači turiste najviše platežne moći, ali uz velika ulaganja dovodi do poboljšanja kvalitete života domicilnog stanovništva, kao i na poboljšanje životnog standarda.

U dolje navedenim tablicama možemo vidjeti usporedbu smještajnih kapaciteta koji se odnosi na kampove na temelju njihovih akreditacija.

Tablica 6: Broj kampova sa 2 zvjezdica po županijama

Kamp	Županija	Ukupno kampova	Ukupan broj smještajnih jedinica	Smještajni kapacitet kampa
2*		68	13.244	39.869
	Istarska	16	5.555	16.965
	Primorsko-goranska	11	2.150	6.450
	Zadarska	16	2.628	7.820
	Šibensko-Kninska	3	620	1.860
	Splitsko-dalmatinska	9	1.215	3.546
	Dubrovačko-neretvanska	9	888	2.664

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

U navedenoj tablici možemo vidjeti usporedili smo Zadarsku županiju sa ostalim županijama koje imaju izlaz na Jadransko more. Zadarska županija, uz Istarsku ima najviše kampova sa 2 zvjezdice, no u odnosu na Istarsku županiju ima puno manje smještajnih jedinica, kao i što kampovi imaju puno manji smještajni kapacitet.

Tablica 7: Broj kampova sa 3 zvjezdice po županijama

Kamp	Županija	Ukupno kampova	Ukupan broj smještajnih jedinica	Smještajni kapacitet kampa
3*		72	23.849	71.332
	Istarska	19	12.647	37.940
	Primorsko-goranska	12	4.762	14.102
	Zadarska	15	1.643	4.929
	Šibensko-Kninska	8	1.697	5.073
	Splitsko-dalmatinska	6	1.568	4.727
	Dubrovačko-neretvanska	8	701	2.103

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

Na temelju podataka od strane Ministarstva turizma i sporta, Zadarska županija uz Istarsku imaju najviše kampova sa tri zvjezdice. U odnosu na Primorsko-goransku i Šibensko-kninsku županiju, koja ima 8 kampova sa tri zvjezdice, imaju manji broj smještajnih jedinica kao i manji smještajni kapacitet kampa.

Tablica 8: Broj kampova sa 4 zvjezdice po županijama

Kamp	Županija	Ukupno kampova	Ukupan broj smještajnih jedinica	Smještajni kapacitet kampa
4*		68	37.200	110.285
	Istarska	23	20.772	61.108
	Primorsko-goranska	12	6.794	20.287
	Zadarska	10	4.005	12.015
	Šibensko-Kninska	3	1.279	3.837
	Splitsko-dalmatinska	8	1.300	3.892
	Dubrovačko-neretvanska	5	494	1.482

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

Na temelju podataka od strane Ministarstva turizma i sporta, u 2022 godini ukupno je 68 kampova sa 4 zvjezdice u Republici Hrvatskoj. Zadarska županija, uz Istarsku i Primorsko-goransku županiju ima najviše kampova sa 4 zvjezdice, te ima više smještajnih jedinica kao i veći smještajni kapacitet od Dubrovačko-neretvanske, Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije.

Tablica 9: Broj kampova sa 5 zvjezdica po županijama

Kamp	Županija	Ukupno kampova	Ukupan broj smještajnih jedinica	Smještajni kapacitet kampa
5*		7	2.267	6.801
	Istarska	3	1.154	3.462
	Primorsko-goranska	2	775	2.325
	Zadarska	1	240	720
	Šibensko-Kninska	0		
	Splitsko-dalmatinska	0		
	Dubrovačko-neretvanska	0		

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

U Republici Hrvatskoj u 2022. godini ukupno je 7 kampova koji imaju 5 zvjezdica kao kategorizaciju kvalitete kampa. U Zadarskoj županiji se nalazi 1 kamp koji ima 240 smještajnih jedinica kao u koji je moguće smjestiti 720 ljudi. Kamp sa 5 zvjezdica se nalazi u Zadru i zove se Premium Camping Zadar. To je novoizgrađeni kamp, koji je otvoren 2021. godine u području Borika koji je okružen brojnim plažama, hotelima i restoranima. Sama lokacija objekta je izrazito

povoljna za turiste koji mogu istražiti područje Zadra kao i Zadarsku županiju sa svojim kamperima kao posebnim oblikom prijevoza. Takav oblik turizma može dovesti do poboljšanja kvalitete života kao i do upoznavanja novih ljudi.

3.5. Marine

Marine su jedan od najvažnijih objekata za sezonalni turizam koji obuhvaća ljetni period godine. Marine omogućuju rast i razvitak pojedinog kraja gdje se domicilno stanovništvo upoznaje sa stranim turistima koji su prisutni i koji imaju pojedine zajedničke interese. More i pomorsko iskustvo je jedna od komponenti koje pomažu razvoju i poboljšanju odnosa između turista i domicilnog stanovništva. Osim toga, marine otvaraju razne mogućnosti za zapošljavanje domicilnog stanovništva i poboljšanje životnog standarda. Na temelju starijih kategorizacija, postoje marine prve i druge kategorije.

Tablica 10: Marine prve kategorije u Republici Hrvatskoj

Marina (po starom pravilniku)			
Županija	Ukupno objekata	Ukupno suhih vezova	Ukupno vezova u moru
I.kategorija	5	430	1.688
Istarska	2	150	714
Primorsko-goranska	1	50	304
Zadarska			
Šibensko-Kninska	2	230	670
Splitsko-dalmatinska			
Dubrovačko-neretvanska			

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta³⁵

Na temelju podataka od strane Ministarstva turizma i sporta, u 2022 godini ukupno je bilo 5 marina prve kategorije. Zadarska županija nema niti jednu marinu koju možemo svrstati pod prvu

³⁵ Ministarstvo turizma i sporta, Kategorizacija luka nautičkog turizma, Izvor: https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/kategorizacija_marina_uvod.htm

kategoriju što nam može ukazati na manjak razvoja u odnosu na ostale županije koje imaju izlaz na Jadransko more.

Tablica 11: Marine druge kategorije u Republici Hrvatskoj

Marina (po starom pravilniku)			
Županija	Ukupno objekata	Ukupno suhih vezova	Ukupno vezova u moru
II.kategorija	13	1.990	4.661
Istarska	1	30	259
Primorsko-goranska	1	110	150
Zadarska	4	1.230	2.725
Šibensko-Kninska	2	260	593
Splitsko-dalmatinska	3	160	399
Dubrovačko-neretvanska	2	200	535

Izvor: Izradio autor prema podacima Ministarstva turizma i sporta

Na temelju podataka od strane Ministarstva turizma i sporta, u 2022 godini ukupno je bilo 13 marina druge kategorije. Zadarska županija prednjači u odnosu na ostale županije sa 4 marine, 1230 suha veza i 2725 veza u moru. To su Marina Borik, sa sjedištem u Zadru, Marina Dalmacija, koja povezuje Bibinje i Sukošan, Olive Island marina na Ugljanu i Marina Kornati, koja se nalazi u Biogradu na Moru. Većina marina je u stranom vlasništvu, turske Dogus Grupe te je jedan od glavnih sudionika u poboljšanju kvalitete života u manjim mjestima kojima je baza nautički turizam. U marine većinom dolaze turisti koji su bolje platežne moći, te uz to pružaju i usluge služenja hrane i pića koje je na visokoj razini u skladu sa profilom samih turista koje pohode marine.

3.6. Usporedba statističkih pokazatelja turizma

3.6.1. Noćenja i dolaznost turista

Turizam je od izrazitog značaja za Republiku Hrvatsku pa tako i za Zadarsku županiju. Broj noćenja kao i dolazak samih turista direktno doprinose povećanju prihoda od turističkih aktivnosti pa tako i do poboljšanja kvalitete života za domicilno stanovništvo.

Tablica 12: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu

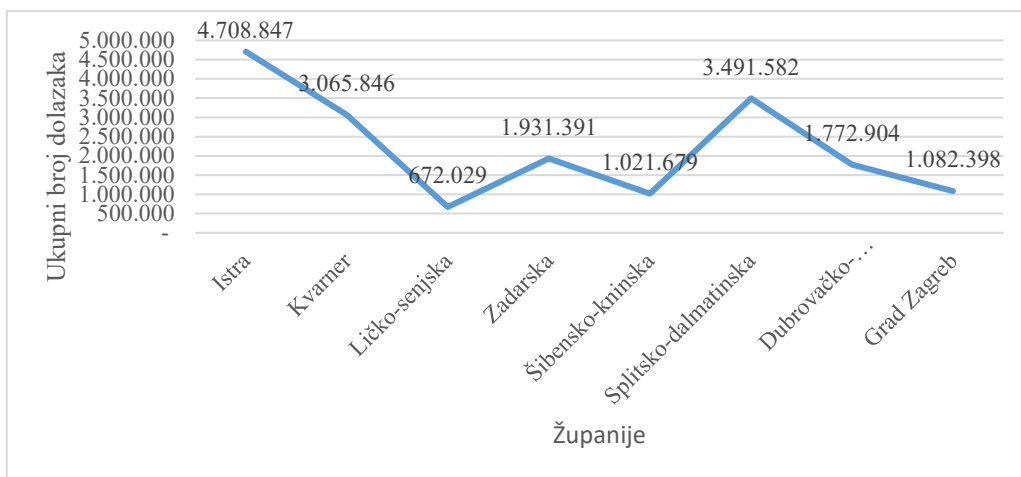
I-XII 2022.					
R.B.	Županija	Domaći	Strani	Ukupno	% Dolasci
1	Istra	380.930	4.327.917	4.708.847	24,97%
2	Kvarner	448.401	2.617.445	3.065.846	16,26%
3	Ličko-senjska	69.160	602.869	672.029	3,56%
4	Zadarska	314.611	1.616.780	1.931.391	10,24%
5	Šibensko-kninska	179.101	842.578	1.021.679	5,42%
6	Splitsko-dalmatinska	353.609	3.137.973	3.491.582	18,52%
7	Dubrovačko-neretvanska	163.791	1.609.113	1.772.904	9,40%
	UKUPNO Dalmacija	1.011.112	7.206.444	8.217.556	43,58%
	UKUPNO Jadran	1.909.603	14.754.675	16.664.278	88,37%
8	Grad Zagreb	235.275	847.123	1.082.398	5,74%

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice³⁶

Na temelju tablice možemo vidjeti usporedbu područja kojima obitavaju turisti. U obzir su uzeta područja koja imaju izlaz na Jadran i Grad Zagreb kao glavni grad Hrvatske. U Zadarskoj županiji je ukupno došlo malo manje od 2 milijuna ljudi, odnosno 10,24% od ukupnog broja dolazaka turista u republiku Hrvatsku. Istra je predvodnik po dolascima i noćenjima turista, gdje je ukupno došla četvrtina turista u 2022. godini, dok je Kvarner posjetilo 16,26% turista u odnosu na ukupna noćenja u Republici Hrvatskoj. Zadarsku županiju je posjetilo više turista nego pojedina druga područja kao što su Šibensko-kninska, Dubrovačko-neretvanska, Ličko-senjska županija i Grad Zagreb. Većinu dolazaka čine strani turisti, dok je više od 50% stanovništva Hrvatske posjetilo Jadran. U dolje navedenom grafičkom prikazu možete vidjeti broj noćenja turista u 2022 godini.

³⁶ Hrvatska turistička zajednica, Turizam u brojkama 2022. godina, Izvor: https://www.htz.hr/sites/default/files/2023-07/HTZ%20TUB%20HR_%202022.pdf

Graf 1: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

Tablica 13: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2021. godinu

		I-XII 2021.			
R.B.	Županija	Domaći	Strani	Ukupno	% Dolasci
1	Istra	328.909	3.171.311	3.500.220	25,39%
2	Kvarner	425.373	1.947.083	2.372.456	17,21%
3	Ličko-senjska	72.031	433.987	506.018	3,67%
4	Zadarska	318.249	1.217.675	1.535.924	11,14%
5	Šibensko-kninska	162.867	677.607	840.474	6,10%
6	Splitsko-dalmatinska	314.126	2.233.206	2.547.332	18,48%
7	Dubrovačko-neretvanska	126.246	902.196	1.028.442	7,46%
	UKUPNO Dalmacija	921.488	5.030.684	5.952.172	43,18%

	UKUPNO Jadran	1.747.801	10.583.065	12.330.866	89,45%
8	Grad Zagreb	177.668	461.938	639.606	4,64%

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

U 2021 godini možemo vidjeti kako je Zadarsku županiju posjetilo i u njoj je prenoćilo 11,14% ukupnog broja turista koji su posjetili Republiku Hrvatsku.

Tablica 14: Usporedba dolaznosti i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2021 i 2022. godinu

R.B.	Županija	indeks 2022./2021.		
		Domaći	Strani	Ukupno
1	Istra	115,82	136,47	134,53
2	Kvarner	105,41	134,43	129,23
3	Ličko-senjska	96,01	138,91	132,81
4	Zadarska	98,86	132,78	125,75
5	Šibensko-kninska	109,97	124,35	121,56
6	Splitsko-dalmatinska	112,57	140,51	137,07
7	Dubrovačko-neretvanska	129,74	178,36	172,39
	UKUPNO Dalmacija	109,73	143,25	138,06
	UKUPNO Jadran	109,26	139,42	135,14
8	Grad Zagreb	132,42	183,38	169,23

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

Na temelju podataka od Hrvatske turističke zajednice, usporedili smo dolaznost i noćenja turista za periode 2021 i 2022. godinu. U Zadarskoj i Ličko-senjskoj županiji bilježimo pad dolazaka domaćih turista u odnosu na sva ostala promatrana područja, u kojima bilježimo rast od ukupno 9,26% na području Jadrana. U Zadarskoj županiji bilježimo pad noćenja domaćih turista od 1,14% u odnosu na 2021. godinu. Dolaznost stranih turista je na području Jadrana veća za 39,42%, dok

je u Zadarskoj županiji noćenje stranih turista poraslo za 32,78% u odnosu na 2021. godinu. Rast noćenja stranih turista možemo pripisati otvaranju granica mnogih svjetskih zemalja i smanjenjem ograničenja od COVID-19 pandemije. Također, pad dolazaka domaćih turista možemo pripisati COVID-19 mjerama, jer je domaćim turistima u 2022. godini bilo puno lakše putovanje u inozemstvo. Ukupan porast noćenja turista u Zadarskoj županiji iznosio je 25,75%, što je manji porast od svih drugih promatranih područja, osim Ličko-senjske županije.

Tablica 15: Usporedba noćenja 2016-2022

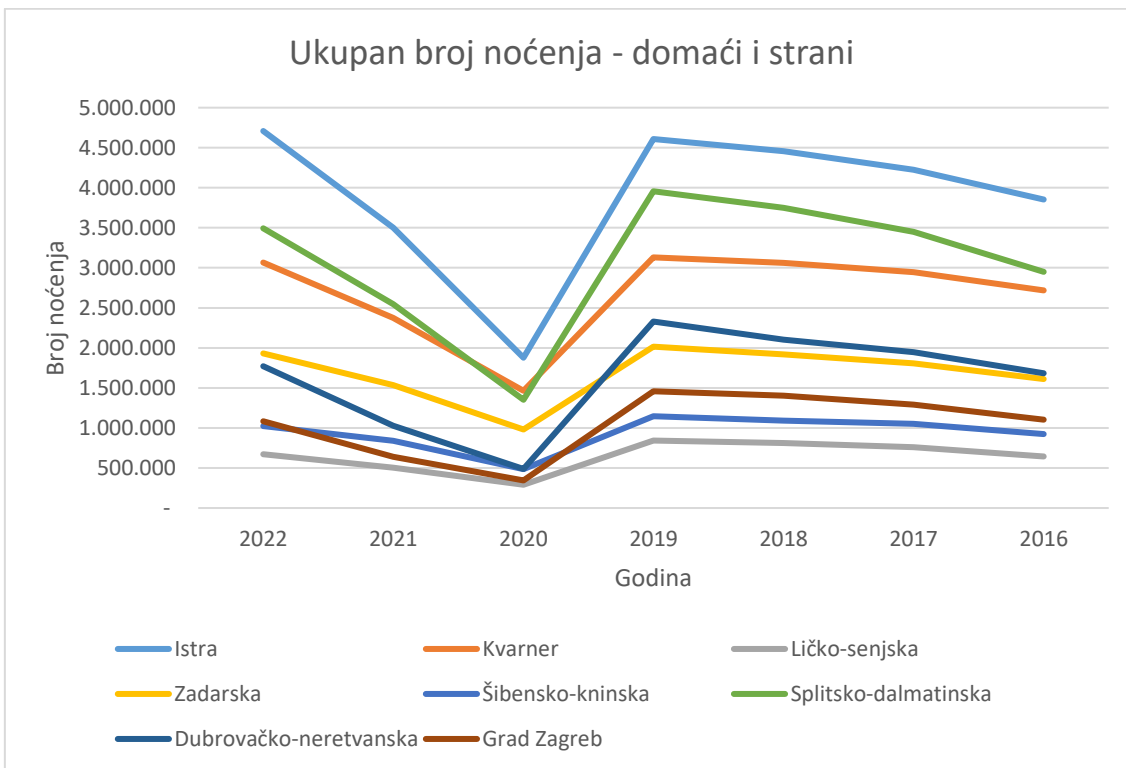
Županija	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016
Istra	4.708.847	3.500.220	1.877.259	4.609.448	4.456.808	4.222.792	3.851.405
Kvarner	3.065.846	2.372.456	1.464.406	3.130.326	3.062.779	2.945.645	2.718.842
Ličko-senjska	672.029	506.018	290.930	842.626	812.636	758.153	643.212
Zadarska	1.931.391	1.535.924	980.883	2.015.468	1.917.438	1.807.212	1.610.243
Šibensko-kninska	1.021.679	840.474	485.650	1.146.622	1.089.622	1.050.253	924.962
Splitsko-dalmatinska	3.491.582	2.547.332	1.351.933	3.956.157	3.749.157	3.451.060	2.948.436
Dubrovačko-neretvanska	1.772.904	1.028.442	488.139	2.328.990	2.103.496	1.948.460	1.681.156
Grad Zagreb	1.082.398	639.606	344.893	1.458.198	1.403.726	1.289.363	1.102.662
UKUPNO Dalmacija	8.217.556	5.952.172	3.306.605	9.447.237	8.859.713	8.256.985	7.164.797
UKUPNO Jadran	16.664.278	12.330.866	6.939.200	18.029.637	17.191.936	16.183.575	14.378.256

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

Na temelju podataka od Hrvatske turističke zajednice prikazali smo ukupan broj noćenja za razdoblje od 2016 do 2022. U svim županijama najveći broj noćenja ostvaren je u 2019. godini i u 2020 možemo vidjeti odstupanje koje je uzrokovano COVID-19 pandemijom. Od 2016. do 2019. godine u Zadarskoj županiji možemo vidjeti porast broja noćenja, kao i pad broja noćenja u 2020. godini. Od 2021. bilježimo porast broja noćenja u odnosu na prethodnu godinu. Možemo vidjeti kako po broju noćenja u 2020. godini, Zadarska županija bilježi puno manji pad u odnosu na druga promatrana područja. Po broju noćenja Dubrovačko-neretvanska županija je bila najbliža Zadarskoj, ali od 2020. godine Zadarska županija bilježi veći broj noćenja. Najveći broj noćenja u Hrvatskoj odvija se u Istarskoj županiji i na Kvarneru koji skupa čine skoro 50% broja noćenja u 2022. godini. Na području Dalmacije, Splitsko-dalmatinska županija kao geografski najveća

županija čini najveći broj noćenja. U donjem grafičkom prikazu možemo vidjeti kretanja broja noćenja od 2016 do 2022 godine.

Graf 2: Usporedba noćenja 2016-2022

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

Na temelju ovog grafikona možemo vidjeti kako sva promatrana područja iz gore navedene tablice bilježe približno jednake ili slične stopa rasta ili pada broja noćenja u odnosu na prethodnu godinu. Jedina iznimka se odnosi na Zadarsku županiju gdje je pad 2020. i rast 2021. puno blaži u odnosu na ostala promatrana područja. U svim područjima možemo vidjeti rast od 2016. do 2019. i ponovni rast od 2021. godine.

Tablica 16: Top 10 mjesta po noćenjima 2022

Top 10 mjesta po noćenjima		
Destinacija	Noćenja	Dolasci
Rovinj	4.225.032	709.413
Dubrovnik	3.556.731	1.036.313
Poreč	3.428.173	613.098
Medulin	2.908.683	448.526
Umag	2.846.741	516.279
Split	2.697.985	793.384
Vir	2.534.449	151.630
Mali Lošinj	2.295.685	302.320
Zagreb	2.241.172	1.082.188
Zadar	2.126.304	521.444

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

Na temelju podataka od strane Hrvatske turističke zajednice, možemo vidjeti kako 2 grada u Zadarskoj županiji svrstavamo u 10 gradova sa najviše noćenja u 2022. godini. To su Vir i Zadar. Zadar se nalazi na desetom mjestu gdje postoji izrazita raznovrsnost gostiju koji posjećuju grad, dok je Vir specifičan po svojim karakteristikama. U ovoj tablici možemo vidjeti kako Vir ima najmanje dolazaka od navedenih gradova, ali se nalazi na sedmom mjestu po broju noćenja u Hrvatskoj. To znači da turisti, bilo domaći bilo strani dolaze u Vir na više noćenja i da provode cjelokupan godišnji odmor na jednoj destinaciji. Vir je specifičan po količini i broju privatnog smještaja te je namijenjen za obitelji i aktivnosti za cijelu obitelj. U idućoj tablici možete vidjeti kako je za Vir specifično što je velik broj domaćih turista koji dolaze u privatnom aranžmanu te se nalaze na prvom mjestu po broju noćenja u tom segmentu.

Tablica 17: Mjesta po noćenjima – domaći i strani turisti 2022.

Domaći turisti		Strani turisti	
Destinacija	Noćenja	Destinacija	Noćenja
Vir	1.309.938	Rovinj	3.994.054
Zagreb	443.973	Dubrovnik	3.366.852
Crikvenica	421.490	Poreč	3.245.874
Mali Lošinj	312.883	Medulin	2.812.241
Vodice	295.693	Umag	2.739.642
Zadar	288.866	Split	2.508.906
Šibenik	266.861	Mali	
Novalja	253.319	Lošinj	1.982.802
		Funtana	1.895.877

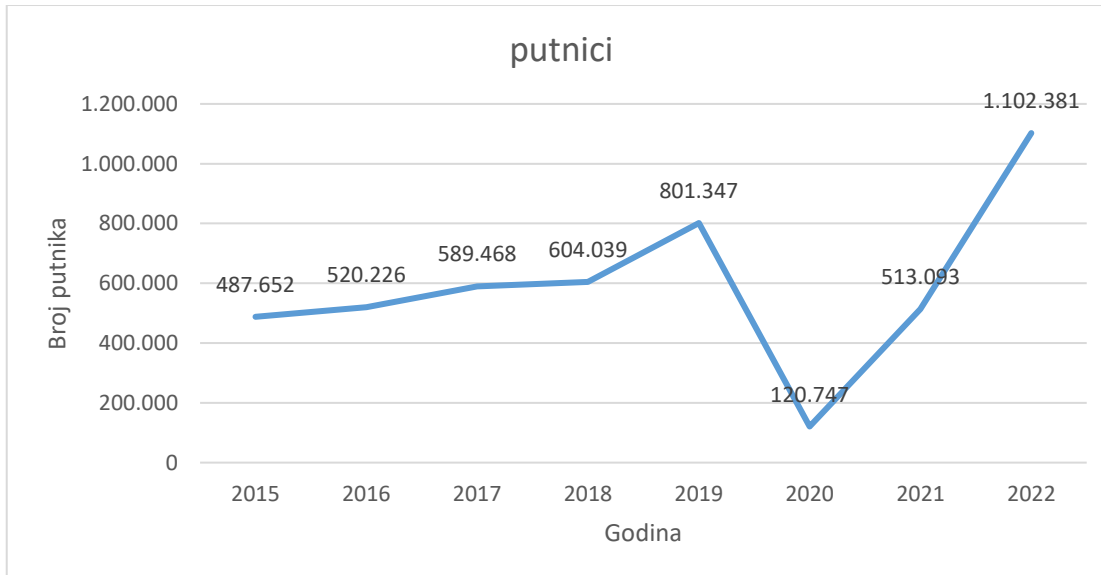
Biograd na Moru	233.770	Tar	1.890.750
Rovinj	230.978	Novalja	1.865.847

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske turističke zajednice

3.6.2. Pomorski i zračni promet

Pomorski i zračni promet su uz cestovni i željeznički promet najvažniji oblici prometnog putovanja prema drugim turističkim destinacijama. U Zadarskoj županiji je izrazito mala prometna povezanost željezničkim prometom, pogotovo nakon zatvaranja željezničke stanice u Zadru u 2014. godine. Pomorski i zračni promet su u Zadarskoj županiji od velikog je značaja jer omogućuju prekoceanski turistima lakši dolazak u Zadarsku županiju. Na temelju podataka od strane Lučke uprave i Zadarske zračne luke uspjeli smo prikazati broj putnika u pojedinim godinama

Graf 3: Zračni promet u Zadarskoj zračnoj luci od 2015. do 2022. godine

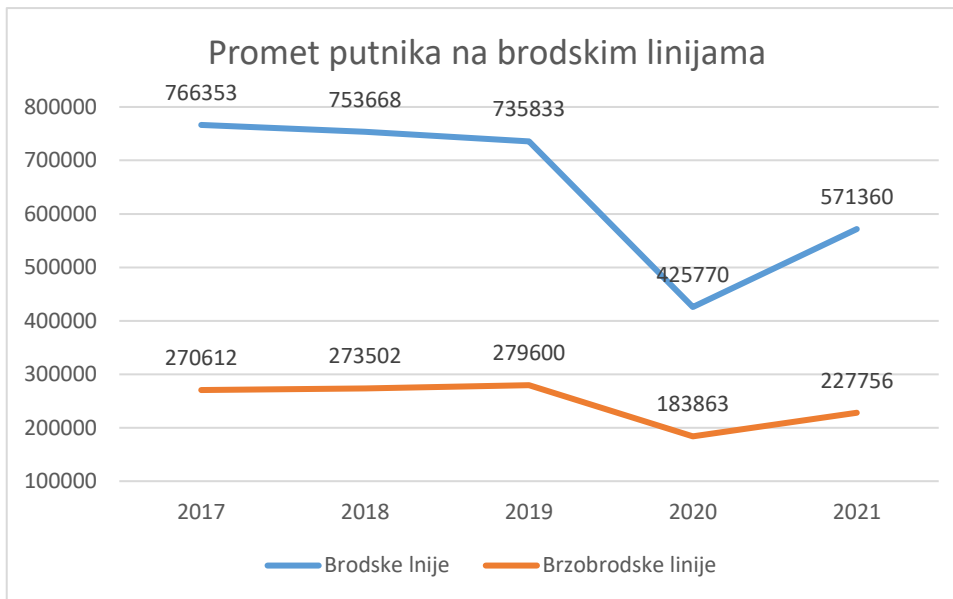

Izvor: Izradio autor prema podacima Zadarske zračne luke³⁷

³⁷ Zadarska zračna luka, statistika prometa: <https://www.zadar-airport.hr/statistika-prometa>

Zračni promet u Zadarskoj zračnoj luci je u konstantnom porastu. Kao druga najprometnija zračna luka u Hrvatskoj povezana je sa većinom europskih država. Tijekom pojedinih perioda ljetne sezone, odvija se povećan broj letova sa svim europskim državama. Zadarska zračna luka ima povezanost sa mnogim značajnim državama kao što su Velika Britanija, Njemačka i skandinavske države, kao i povezanost sa ostalim mediteranskim državama. Letovi se većinom se odnose na komercijalne letove od jeftinijih aviokompanija, kao što je RyanAir, što nam također ukazuje kako Zadar služi i kao tranzitna stanica za turiste koji putuju prema jugu ili prema sjeveru zbog relativne blizine nacionalnih parkova i parkova priroda. Uz to prednost joj je i blizina autoceste kao i mala udaljenost od Zadra. U periodu od 2015 do 2018 godine bilježimo konstantan rast broja putnika koji je stigao u Zračnu luku Zadar. Povećan broj letova se mogao primijetiti 2019. godine, kada bilježimo rast od 33% putnika kojem je odredište slijetanja bio Zadar. Zbog pandemijskog efekta COVID-19 možemo vidjeti izrazito značajan pad broja putnika u odnosu na 2019. godinu, ali zato bilježimo izrazit rast od 2021. godine. U 2022 godini, prvi put od postojanja zračne luke, prijeđen je broj od milijun putnika u jednoj godini. Ukupan broj putnika u 2022 godini je veći za 215% u odnosu na broj putnika u 2021. godini. U 2021. godini Zračna luka Zadar imala je 52 destinacije, od čega 35 destinacija pokriva Ryanair. Ukupno je bilo 15 prijevoznika. U broju putnika 2021. godine po državama prednjači Njemačka s 31% i 9 destinacija, zatim Poljska s 13% i 7 destinacija, Ujedinjeno Kraljevstvo sa 7% i 4 destinacije, a zatim Francuska, Italija i Nizozemska sa 6% udjela u ukupnom prometu. U 2022. godini povećao se broj destinacija na 67, od čega je 47 Ryanairovih. Ukupno ima 17 prijevoznika. Nove destinacije u ovoj godini su: Bergen, Beograd, Birmingham, Bordeaux, Bournemouth, Helsinki, Leeds, Liverpool, Luebeck, Newcastle, Nürnberg, Oslo, Pisa, Sofia i Torino. Uz prevladavajući broj niskotarifnih prijevoznika i dnevnih letova za Beč, četiri puta tjedno za Frankfurt i tri puta tjedno za München, značajno je to što se omogućuje povezivanje Zadra sa SAD-om, Australijom i Azijom uz samo jedno presjedanje. Aerodrom i prometna povezanost sa mnogim europskim destinacijama mogu imati izrazito pozitivan učinak na lokalno domicilno stanovništvo koje može pronaći zaposlenje na aerodromu kao i poboljšanje životnog standarda.

Graf 4: Pomorski promet u Zadarskoj županiji od 2017. do 2021. godine

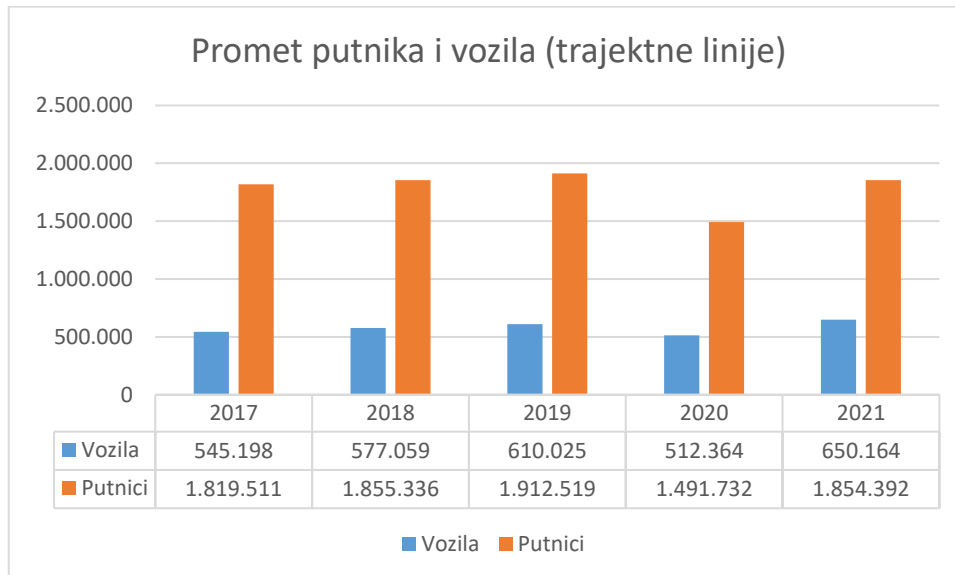
Izvor: Izradio autor prema podacima Agencije za obalni i linijski pomorski promet³⁸

U navedenom grafikonu možemo vidjeti pregled prometa putnika brodskih i brzo brodskih linija u Zadarskoj županiji. Pomorski promet u Zadarskoj županiji odnosi se na brodski prijevoz prema otocima unutar županije i prema drugim otocima i gradovima u drugim županijama, dok čak postoje i morske linije za inozemstvo. Najviše putnika je prevezeni na relaciji Preko-Zadar, gdje se bilježi porast od 39% u odnosu na 2020. godinu. Promet putnika i vozila u 2021. godini na linijama u javnom obalnom pomorskom prijevozu na Jadranu u porastu je u odnosu na 2020. godinu za 37,1% putnika i 36,2% vozila. Svakako se bilježi ukupan porast prijevoza putnika na brodskim linijama od 34% u odnosu na 2020. godinu. Na trajektnim linijama najprometnija je linija po broju putnika Supetar – Split i obratno, a zatim slijedi je linija Zadar/Gaženica – Ošljak – Preko i obratno. Na brzobrodskim linijama druga po redu najprometnija linija na Jadranu jest Zadar – Sali – Zaglav i obratno, s 85.820 putnika, te bilježi porast od 30,8 posto u odnosu na godinu prije. Na svim brzobrodskim linijama na zadarskom plovnom području zabilježen je porast od 10 do 30 %. Porast prometa putnika na toj liniji iznosi 22,5 %, a vozila 25,5% u odnosu na

³⁸ Agencija za obalni linijski pomorski promet, Promet putnika i vozila državnim linijama, Izvor: <https://agencija-zolpp.hr/novosti/promet-putnika-i-vozila-na-drzavnim-linijama-u-2021-godini/>

godinu prije. Možemo vidjeti da je u razdoblju od 2017. do 2019. godine promet putnika brzo brodskih linija bio konstantan uz izrazito mali rast. Zbog pandemijskog utjecaja COVID-19 možemo vidjeti nagli pad prometa putnika, ali u 2021. godini možemo vidjeti porast broja putnika koji nije dosegao razinu prometa putnika iz ranijih godina. Također možemo vidjeti otprilike konstantan broj putnika brodskim linijama u razdoblju od 2017. do 2019. godine. Najveći broj putnika koje je koristio brodske linije odvijao se 2017. te iako je razina broja putnika bila konstanta, možemo vidjeti mali pad u 2018. i 2019. godini. To je uzrokovano i brojnim drugim pogodnostima, gdje je domaće stanovništvo prevozilo putnike na obližnje otoke. Nagli pad u 2020 je popraćen i porastom u 2021. godini kada je ukupan broj putnika koji je koristio brodske linije iznosio 571.360. Porast broja putnika koji je koristio brodske linije još uvijek nije na razini perioda od 2017 do 2019. Pomorski promet je izrazito bitan za razvoj Zadarske županije kao i povezanost sa drugim regijama i državama. Pojedine prirodne ljepote u Zadarskoj županiji moguće je vidjeti samo uz pomoć pomorskog prometa. Obrazovanjem radne snage kao i usavršavanje postojeće može dovesti do poboljšanja pružanja usluga, ali i kvalitete života.

Graf 5: Promet putnika i vozila trajektnim linijama u Zadarskoj županiji

Izvor: Izradio autor prema podacima Agencije za obalni i linijski pomorski promet

Na temelju prikazanog grafa, možemo vidjeti ukupna broj vozila i broj putnika koji je koristio usluge prijevoza trajektnih linija u razdoblju od 2017. do 2021. godine. Možemo vidjeti blagi rast broja vozila koji je koristio usluge prijevoza trajektnim linijama. U 2020. godini možemo vidjeti

kako je ukupan broj vozila neznatno manji od broja vozila iz 2017. godina, što nam ukazuje da iako se odvio pad broja prevezenih vozila trajektnim linijama, nije se odvio značajan pad kao u drugim oblicima prijevoznih usluga, kao u zračnom i cestovnom prometu. U 2021. godini bilježimo značajan rast 26,89% broja prevezenih vozila putem trajektnih linija, što je i najveći broj vozila koji je zabilježen na gore obuhvaćenom grafu. Broj putnika je u blagom porastu u tri prvotna promatrana perioda. U 2020 godini bilježimo pad broja putnika 22%, što je puno manji pad u odnosu na ostale oblike prijevoznih usluga koje koristi lokalno stanovništvo i osobe u turističkom aranžmanu. U 2021. godini bilježimo rast od 24,31% ukupnog broja putnika te je broj putnika u 2021. godini identičan broju putnika u 2018. godini.

4. Usporedba pokazatelja kvalitete života

4.1. Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj

U sljedećim navedenim tablicama, prikazat ćemo sve komponente koje utječu na kvalitetu života pojedinca. Usporedit ćemo kretanja BDP-a, ukupnu razinu prihoda i rashoda te financijski rezultat društava i poduzeća za sve županije. Osim toga usporedit ćemo kretanja bruto i neto plaće kao i razinu nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj. Prikazat ćemo usporedbu Zadarske županije sa svim županijama i Republikom Hrvatskom u cjelini.

Tablica 18: Usporedba BDP-a po županijama 2008. i 2019.

	BDP u tis. EUR		Indeks	Stanovništvo u tis.		indeks	BDP po stanovniku		Indeks
	2008	2019		2008	2019		2008	2019	
Republika Hrvatska	48.338.453	55.604.300	1,15	4.311	4.067	0,94	11.213	13.671	1,22
Panonska Hrvatska	9.866.220	9.832.983	1,00	2.897	1.069	0,37	7.849	9.195	1,17
Bjelovarsko-bilogorska	959.429	971.350	1,01	123	106	0,86	7.810	9.132	1,17
Virovitičko-podravsko	619.448	579.787	0,94	87	74	0,85	7.101	7.869	1,11
Požeško-slavonska	555.574	544.980	0,98	80	66	0,83	6.920	8.217	1,19
Brodsko-posavska	1.036.991	1.129.939	1,09	162	138	0,85	6.417	8.211	1,28
Osječko-baranjska	2.841.038	2.793.014	0,98	309	273	0,88	9.183	10.232	1,11
Vukovarsko-srijemska	1.275.170	129.944	0,10	184	151	0,82	6.934	8.606	1,24
Karlovačka	1.128.869	1.098.265	0,97	133	115	0,86	8.508	9.510	1,12
Sisačko-moslavačka	1.449.700	1.416.203	0,98	179	146	0,82	8.098	9.706	1,20
Jadranska Hrvatska	15.515.290	17.799.739	1,15	1.414	1.374	0,97	10.976	12.955	1,18
Primorsko-goranska	4.089.186	4.305.677	1,05	298	283	0,95	13.738	15.232	1,11
Ličko-senjska	495.108	478.217	0,97	53	45	0,85	9.345	10.725	1,15

Zadarska	1.629.536	1.939.861	1,19	168	168	1,00	9.711	11.544	1,19
Šibensko-kninska	938.036	1.124.210	1,20	112	99	0,88	8.401	11.325	1,35
Splitsko-dalmatinska	4.147.255	4.819.201	1,16	454	448	0,99	9.130	10.759	1,18
Istarska	2.852.416	3.343.405	1,17	208	209	1,00	13.740	15.960	1,16
Dubrovačko-neretvanska	1.363.754	1.789.168	1,31	122	122	1,00	11.219	16.673	1,49
Grad Zagreb	15.543.541	19.178.253	1,23	783	808	1,03	19.843	23.742	1,20
Grad Zagreb	15.543.541	19.178.253	1,23	783	808	1,03	19.843	23.742	1,20
Sjeverna Hrvatska	7.143.402	8.793.324	1,23	856	816	0,95	8.649	10.744	1,24
Međimurska	1.035.400	1.254.707	1,21	114	109	0,96	9.009	11.476	1,27
Varaždinska	1.644.417	2.013.939	1,22	177	166	0,94	9.273	12.112	1,31
Koprivničko-križevačka	1.072.610	1.076.472	1,00	117	106	0,91	9.140	10.110	1,11
Krapinsko-zagorska	976.595	1.115.679	1,14	134	125	0,93	7.267	8.954	1,23
Zagrebačka	2.684.379	3.332.527	1,24	314	309	0,98	8.543	10.769	1,26

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore³⁹

Prema gore navedenoj tablici usporedili smo BDP u 2008. i 2019. godini po županijama, regionalnim područjima i u globalu Republiku Hrvatsku. U prvom djelu tablice možemo vidjeti ukupan BDP u tisućama eura koji je prikazan za 2008. i 2019. godinu i gdje možemo vidjeti indeks kretanja promjene BDP-a. U drugom dijelu tablice možemo vidjeti usporedbu broja stanovnika za 2008. i 2019. godinu, kao i kretanja broja stanovnika kroz navedeni period. U trećem dijelu tablice možemo vidjeti BDP po glavi stanovnika za 2008. i 2019. godinu koji je izražen u eurima i indeks kretanja BDP-a po glavi stanovnika koji je uzeo te dvije godine kao promatrani period. Uzevši u obzir da je svjetska ekonomska kriza došla u Republiku Hrvatsku 2008. i da je trajala dulji niz godina, navedene godine možemo uzeti u kontekst vremenskog promatranja. Od 21 promatrane

³⁹ Hrvatska gospodarska komora, Gospodarska kretanja Zadarske županije 2021, Izvor: <https://www.hgk.hr/documents/gospodarska-kretanja-zd-zupanije-2021-web61c09f05bce90.pdf>

županije, njih 6 za 2019. godinu nije uspjelo doći do razine ukupnog BDP-a koji je iznosio u 2008. godini. Ličko-senjska županija je jedina županija koja ima izlaz na more, jer pojedini dio otoka Paga pripada Ličko-senjskoj županiji, kao i što pojedini dijelovi Sjevernog Jadrana pripada Ličko-senjskoj županiji. Zadarska županija je u 2019. godini bilježila ukupan rast BDP-a od 19% u odnosu na 2008. godinu. U odnosu na druge usporedive županije koje izlaz na Jadransko more, u rast ukupnog BDP-a je u rangu sa Istarskom, Splitsko-dalmatinskom i Šibensko-kninskom županijom. Dubrovačko-neretvanska županija je bilježila veću razinu rasta ukupnog BDP-a kroz navedeni period u odnosu na Zadarsku županiju. Rast ukupnog BDP-a Zadarske županije je veći u odnosu na rast ukupnog BDP-a Jadranske Hrvatske koji iznosi 15%. Sjeverna Hrvatska preuzima primat rasta ukupnog BDP-a od 23% kroz navedeni period, dok je rast ukupnog BDP-a za Republiku Hrvatsku iznosio 15%.

U Republici Hrvatskoj kroz navedeni period bilježimo pad broja stanovnika od 6% kroz navedeni period. Zadarska županija je jedna od rijetkih županija koja ima ekvivalentan broj stanovnika u 2008. i 2019. godini te nije zabilježila pad broja stanovnika. Jadranska Hrvatska bilježi pad broja stanovnika od 3%, što je manji pad na ostala regionalna područja u Hrvatskoj. Uz Zadarsku županiju, Dubrovačko-neretvanska i Istarska županija jedina imaju relativno isti broj stanovnika kroz navedene periode promatranja. To nam ukazuje kako je kvaliteta života na optimalnoj razini i kako stanovništvo ne odlazi u inozemstvo u potrazi za novim poslom.

BDP po glavi stanovnika u Zadarskoj županiji je kroz navedeni period zabilježen rast ekvivalentan rastu ukupnog BDP-a. Rast BDP-a je iznosio 19%., te je istovjetan ukupnom rastu BDP-a po glavi stanovnika za područje Jadranske Hrvatske. Rast BDP-a po glavi stanovnika usporediv je rastu u Istarskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je kroz navedeni period izrazit rast vidljiv u Šibensko-kninskoj županiji od 35% i Dubrovačko-neretvanskoj županiji od čak 49%. Ukupni rast BDP-a po glavi stanovnika za Zadarsku županiju je manji od rasta koji uzima u obzir cjelokupno područje Republike Hrvatske koji iznosi 22%. Prema ovim podacima možemo vidjeti kako turizam izrazito doprinosi poboljšanju životnog standarda i kvalitete života, tako što otvara nova radna mjesta, poboljšavaju se kvalitete pružanja usluga, poboljšavaju se radni odnosi između vlasnika društava i zaposlenika. Iako se pojedini broj stanovnika odselio u druge države, dolaze novi zaposlenici iz drugih područja Republike Hrvatske i poboljšavaju kvalitetu života sebi i svojim obiteljima.

Tablica 19: Usporedba BDP-a u Zadarskoj županiji

Pokazatelj	Godine					Indeksi
	2017	2018	2019	2020	2021	2019/18
Procjena broja stanovnika (tisuće)	168,7	168,2	168,2	167,9	159,8	100
BDP po stanovniku (kune)	75.099	81.916	85.581			104,5

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore

Kroz navedeni period možemo vidjeti konstantni broj stanovnika na području Zadarske županije, te se bilježi pad broja stanovnika u u 2021. godini u odnosu na prethodno promatrano razdoblje. Također možemo vidjeti konstantan rast BDP-a po glavi stanovnika, gdje je u 2019. godini ostvaren rast od 4,5% u odnosu na prethodno promatrano razdoblje.

Tablica 20: Broj poduzetnika po županijama

	2020	2021	Indeks 21/20
Republika Hrvatska	138.762	144.009	103,78%
Panonska Hrvatska	19.485	20.456	104,98%
Bjelovarsko-bilogorska	2.260	2.350	103,98%
Virovitičko-podravska	1.221	1.258	103,03%
Požeško-slavonska	979	1.031	105,31%
Brodsko-posavska	2.150	2.227	103,58%
Osječko-baranjska	5.863	6.126	104,49%
Vukovarsko-srijemska	2.271	2.390	105,24%
Karlovačka	2.416	2.533	104,84%
Sisačko-moslavačka	2.325	2.536	109,08%
Jadranska Hrvatska	51.524	53.199	103,25%
Primorsko-goranska	11.455	11.748	102,56%

Ličko-senjska	968	1.010	104,34%
Zadarska	5.416	5.645	104,23%
Šibensko-kninska	2.650	2.724	102,79%
Splitsko-dalmatinska	15.276	15.875	103,92%
Istarska	11.373	11.753	103,34%
Dubrovačko-neretvanska	4.386	4.444	101,32%
Grad Zagreb	46.215	47.826	103,49%
Grad Zagreb	46.215	47.826	103,49%
Sjeverna Hrvatska	21.538	22.533	104,62%
Međimurska	3.544	3.620	102,14%
Varaždinska	4.270	4.501	105,41%
Koprivničko-križevačka	2.020	2.029	100,45%
Krapinsko-zagorska	2.457	2.585	105,21%
Zagrebačka	9.247	9.798	105,96%

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore

U gore navedenoj tablici možemo vidjeti broj poduzeća koji posluje u Republici Hrvatskoj. Razvrstani su po regijama i po županijama, te tako promatramo Zadarsku županiju u odnosu na cjelokupnu Hrvatsku i regije. U cjelokupnoj Hrvatskoj bilježimo rast poduzetničke aktivnosti u iznosu od 3,78%. U Zadarskoj županiji možemo vidjeti rast broja poduzeća za 4,23%. Ukupno Jadranska Hrvatska bilježi rast od 3,25%. Većina županija bilježi rast između 3% i 6%. To nam ukazuje kako se otvaraju nova radna mjesta i nastoji se poboljšati kvaliteta života samog lokalnog stanovništva i nastoji se ostvariti dodatna vrijednost.

Tablica 21: Broj zaposlenih po županijama

	Broj zaposlenih		
	2020	2021	Indeks 21/20
Republika Hrvatska	1.003.275	1.025.278	102,19%

Panonska Hrvatska	159.203	163.118	102,46%
Bjelovarsko-bilogorska	15.903	16.086	101,15%
Virovitičko-podravska	9.322	9.574	102,70%
Požeško-slavonska	9.068	9.352	103,13%
Brodsko-posavska	19.777	20.596	104,14%
Osječko-baranjska	44.767	46.102	102,98%
Vukovarsko-srijemska	21.156	21.700	102,57%
Karlovačka	18.466	19.292	104,47%
Sisačko-moslavačka	20.744	20.416	98,42%
Jadranska Hrvatska	265.783	274.226	103,18%
Primorsko-goranska	65.139	66.968	102,81%
Ličko-senjska	4.894	5.117	104,56%
Zadarska	26.331	27.206	103,32%
Šibensko-kninska	12.889	13.114	101,75%
Splitsko-dalmatinska	84.667	87.693	103,57%
Istarska	51.395	53.402	103,91%

Dubrovačko-neretvanska	20.468	20.726	101,26%
Grad Zagreb	392.935	396.858	101,00%
Grad Zagreb	392.935	396.858	101,00%
Sjeverna Hrvatska	184.967	191.076	103,30%
Međimurska	30.353	30.333	99,93%
Varaždinska	45.934	46.991	102,30%
Koprivničko-križevačka	18.729	19.214	102,59%
Krapinsko-zagorska	22.868	23.464	102,61%
Zagrebačka	67.083	71.074	105,95%

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore

U navedenoj tablici možemo vidjeti ukupan broj zaposlenika za 2020. i 2021. godinu. U Zadarskoj županiji bilježimo rast od 3,32% u 2021. godinu u odnosu na prethodno promatrano razdoblje. Sličnu stopu rasta zaposlenih možemo vidjeti i u Splitsko-dalmatinskoj te Istarskoj županiji, dok u Šibensko-kninskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji bilježimo rast od 1,75%, odnosno 1,26%. Po ovim pokazateljima možemo vidjeti kako turizam i turističke aktivnosti otvaraju nova radna mjesta koja su potrebna za pružanje usluga turistima. Koristi od toga nemaju samo vlasnici društava, nego i zaposlenici koji putem posla stječu razna iskustva i poznanstva sa gostima kojima žele napraviti ugodu.

Tablica 22: Poslovni pokazatelji Zadarske županije

Pokazatelj	Godine			Indeksi	
	2019	2020	2021	2021./20.	2021./19.
Broj poduzeća	5.114,0	5.416,0	5.645,0	104,2	110,4

Broj zaposlenih (krajem razdoblja)	28.002,0	26.331,0	27.206,0	103,3	97,2
Vrijednost aktive (mil. kuna)	30.238,0	30.074,7	32.883,0	109,3	108,7
Kapital i rezerva (mil. kuna)	8.433,2	7.919,3	9.788,1	123,6	116,1
Ukupni prihodi (mil. kuna)	16.034,4	14.462,7	17.625,6	121,9	109,9
Bruto dobit/gubitak (mil. kuna)	976,5	60,4	1.245,2	2061,6	127,5
Neto dobit/gubitak (mil. kuna)	823,4	-44,3	1.077,2		130,8
Prihodi od prodaje u inoz. (mil. kuna)	3.722,0	3.424,5	4.256,9	124,3	114,4
Invest. samo u novu dug. im. (mil. kuna)	515,9	538,1	983,3	182,7	190,6

Izvor: Izradio autor prema podacima Hrvatske gospodarske komore

Prema pokazateljima od strane Financijske agencije, možemo vidjeti kretanja financijskih pokazatelja poduzeća koje imaju sjedište u Zadarskoj županiji i koje posluju na području Zadarske županije. Broj poduzeća bilježi konstantan rast, dok broj zaposlenika bilježi pad u 2021. godini u odnosu na 2019. godinu, što je prvenstveno uzrok pandemije koja je ostavila veliki trag na poduzeća. Osim toga u gore navedenoj tablici se prikazuje broj zaposlenih krajem godine, jer je aktivna i sezonalna zaposlenost, gdje pojedini zaposlenici rade određeni period, otprilike od 4 do 6 mjeseci te nakon što ostvare određenu razinu primitaka prestaju sa radnim odnosom sa dotadašnjim poslodavcima. Vrijednost aktive svih društava sa sjedištem u Zadarskoj županiji raste, kao i što rastu kapital i rezerve društava. Bruto dobit je u izrazitom rastu za 2021. godinu u odnosu na prethodno razdoblje zbog utjecaja pandemije gdje pojedina poduzeća nisu bila u mogućnosti obavljati svoje usluge. Također, isto objašnjenje se odnosi i na neto dobit koja je izrazito pogodna za sva društva u cjelini te možemo vidjeti poboljšanje djelovanja poduzetničkih aktivnosti unutar Zadarske županije. U 2021. godini možemo vidjeti izrazito izraženu poziciju investicija u novu dugotrajnu imovinu. To se može odnositi na zemljišta, postrojenja, vozila, ali i na stambene prostore. Na području Zadarske županije možemo vidjeti izrazitu ekspanziju izgradnje stambenih zgrada koje su namijenjene prodaji ili iznajmljivanju turističkog objekta. Ekspanzija novogradnje nam ukazuje na značajan porast kvalitete života samih stanovnika grada, ali i županije. Također možemo vidjeti kako kvaliteta zaposlenika raste te zaposlenici usavršavaju svoje vještine i kako su poslodavci voljni platiti svojim zaposlenicima dodatno usavršavanje.

Tablica 23: Poslovni pokazatelji Zadarske županije – djelatnost pružanja usluga hrane i smještaja

Pokazatelj	Godine				Indeksi		
	2019	2020	2021	2022	2021/20	2021/19	2022/21
Ukupna zaposlenost - siječanj	52.835	54.860	54.941	56.786	100,1	104	103,4
Ukupna zaposlenost - kolovoz	61.379	58.818	61.543	64.602	104,6	100,3	105
Robni izvoz (mil. kuna)	2.023	2.270	2.789		122,9	137,8	
Robni uvoz (mil. kuna)	2.121	2.066	2.632		127,4	124,1	
Dolasci turista (tisuće)	2.016	981	1.535		156,5	76,1	
Turistička noćenja (tisuće)	15.128	9.848	12.693		128,9	83,9	
Dolasci turista (tisuće) siječanj - kolovoz	1.713	910	1.281	1.500	140,8	74,8	117,1
Turistička noćenja (tisuće) siječanj - kolovoz	12.864	8.575	10.788	12.000	125,8	83,9	111,2

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e i Hrvatske gospodarske komore

Prema podacima Financijske agencije i Hrvatske gospodarske komore možemo vidjeti pokazatelje za Zadarsku županiju u 2022 godini. Prvenstveno se odnose na djelatnosti pružanja usluga smještaja i usluge hrane, u čiju komponentu spadaju i turizam i turističke aktivnosti koje se odvijaju u Zadarskoj županiji. U obzir smo uzeli period od 2019 do 2022. godine za prvih osam mjeseci godine, što znači da možemo vidjeti i kako sezonalnost utječe na turističke aktivnosti i pokazatelje kvalitete života u Zadarskoj županiji. Ukupna zaposlenost za period siječanj-kolovoz konstantno raste u svim promatranim razdobljima, te možemo vidjeti rast za siječanj od 3,4% u odnosu na prethodno promatrano razdoblje, kao i rast od 5% u odnosu na prethodnu godinu. Robni izvoz bilježi akcelerirani rast kroz promatrana razdoblja. U 2021. godini bilježimo rast u iznosu od 22,9%, dok u 2022. godini bilježimo rast od 37,8% u odnosu na prethodno promatrano razdoblje. Preko tog navedenog pokazatelja možemo uočiti pandemijski utjecaj na izvoz dobara, kao i na otvaranja novih i već postojećih tržišta gdje su se prethodno izvozili proizvodi koji su proizvedeni na području Zadarske županije. Robni uvoz je također u porastu od 24,1% za 2022.

godinu u odnosu na prethodno promatrano razdoblje. Zbog utjecaja pandemije COVID-19, možemo vidjeti kako su se dolasci turista izrazito povećali kao i broj noćenja koji je ostvaren u prvih osam mjeseci 2022. godine.

4.2. Zaposlenost i plaće

Zaposlenost i plaće imaju direktan utjecaj na poboljšanje kvalitete života na pojedinom području. Zaposlenost domicilnom stanovništvu omogućuje ostvarivanje boljitka za svoju obitelj, kao i poboljšanu razinu životnog standarda. Veće plaće nam ukazuju na poboljšanu razinu životnog standarda kao i na iskaz povjerenja poslodavaca prema svojim zaposlenicima koji nastoje pružiti kvalitetu u svojim poslovnim aktivnostima.

Tablica 24: Stopa nezaposlenosti u 2022 godini

	Ukupno zaposleni 12/2022	prosječne mjesečne bruto isplaćene plaće po zaposlenom 12/2021., kune	aktivno stanovništvo 12/2021	Stopa registrirane nezaposlenosti
Republika Hrvatska	1.573.652,00	9.835,00	1.699.367,00	7,4
Zagrebačka	131.355,00	9.894,00	136.369,00	3,7
Krapinsko-zagorska	51.951,00	9.125,00	54.015,00	3,8
Sisačko-moslavačka	52.003,00	8.744,00	58.943,00	11,8
Karlovačka	43.645,00	9.328,00	46.254,00	5,6
Varaždinska	69.839,00	8.860,00	71.862,00	2,8
Koprivničko-križevačka	38.818,00	8.727,00	40.508,00	4,2
Bjelovarsko-bilogorska	36.455,00	8.329,00	39.880,00	8,6
Primorsko-goranska	113.017,00	9.818,00	120.479,00	6,2

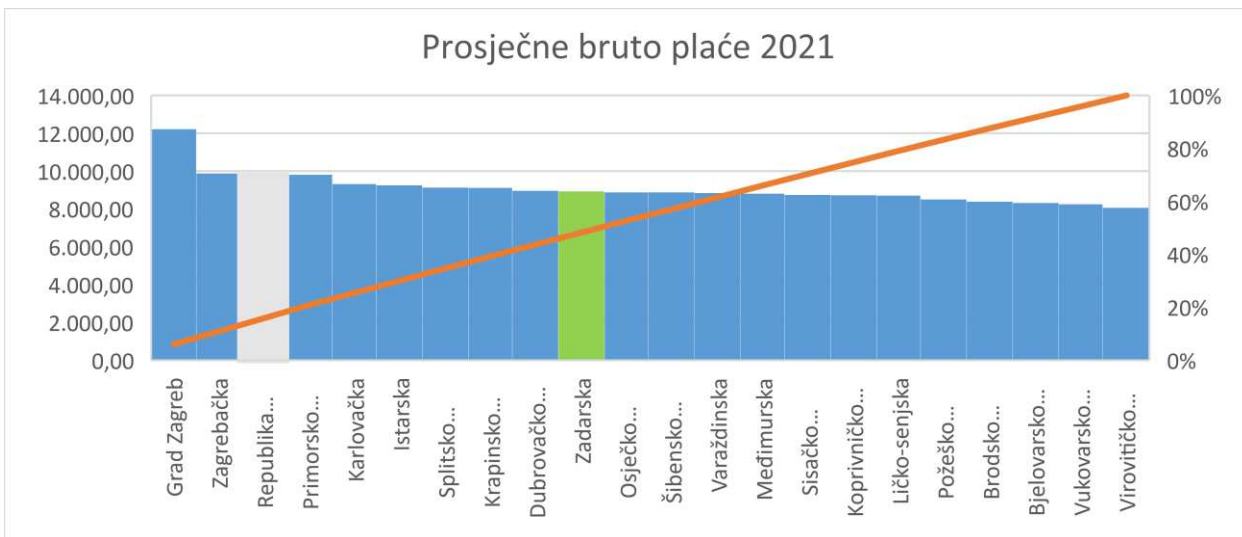
Ličko-senjska	15.974,00	8.713,00	17.621,00	9,3
Virovitičko-podravska	24.251,00	8.068,00	28.026,00	13,5
Požeško-slavonska	22.414,00	8.509,00	24.874,00	9,9
Brodsko-posavska	44.698,00	8.391,00	50.811,00	12
Zadarska	60.209,00	8.933,00	63.991,00	5,9
Osječko-baranjska	96.832,00	8.892,00	112.117,00	13,6
Šibensko-kninska	33.651,00	8.892,00	38.104,00	11,7
Vukovarsko-srijemska	48.447,00	8.266,00	55.175,00	12,2
Splitsko-dalmatinska	161.206,00	9.137,00	185.689,00	13,2
Istarska	89.568,00	9.252,00	93.241,00	3,9
Dubrovačko-neretvanska	47.042,00	8.968,00	52.761,00	10,8
Međimurska	42.464,00	8.811,00	44.304,00	4,2
Grad Zagreb	349.216,00	12.229,00	363.746,00	4

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e i Hrvatske gospodarske komore

U gore navedenoj tablici smo uz pomoć podataka sa Financijske agencije i Hrvatske gospodarske komore prikazali po županijama ukupnu razinu zaposlenosti, prosječne mjesečne bruto plaće, broj aktivno radnog stanovništva za 2021. godinu i stopu registrirane nezaposlenosti za 2021. godinu. U Zadarskoj županiji je ukupno 60.209 ljudi zaposleno, što u državnom, što u privatnom sektoru. To je veći broj zaposlenih u odnosu na županije koje imaju pristup Jadranskom moru, izuzev Splitsko-dalmatinske, Primorsko-goranske i Istarske županije. Ukupne bruto plaće za prosinac 2021. godinu iznosi 8.933. kuna, što je u istom rangu sa većinom županija koje imaju izlaz na Jadransko more i koje imaju koristi od sezonalnog turizma i turističkih aktivnosti. Prosječna bruto plaća u Republici Hrvatskoj u promatranom razdoblju iznosi 9.835 kuna, što je uzrokovano zbog djelovanja Grada Zagreba kao posebne teritorijalne jedinice, gdje prosječna bruto plaća iznosi 12.229 kuna, a i ima najviše stanovništva koji su u radnom odnosu, kao i radno sposobnog stanovništva. U Zadarskoj županiji je ukupno 63.991 radno sposobnog stanovništva, što čini stopu nezaposlenosti od 5,9%. Stopa nezaposlenosti za prosinac 2021. godine je manja u odnosu radno sposobno stanovništvu na području Jadranske Hrvatske. Jedini izuzetak na promatranom području Jadranske Hrvatske je Istarska, koja ima stopu nezaposlenosti od 3,9%. Ukupna stopa nezaposlenosti za prosinac 2021. godine u Republici Hrvatskoj iznosi 7,4%, što nam

ukazuje, kako je radno sposobno stanovništvo u Zadarskoj županiji privrženo svojem zaposlenju na što ukazuje niska razina nezaposlenosti. Također, ukazuje nam i na činjenicu kako je puno lakše pronaći zaposlenje u Zadarskoj županiji u odnosu na ostale promatrane županije. Osim toga, možemo zaključiti kako je radno sposobno stanovništvo voljno radu i nastoje poboljšati razinu životnog standarda.

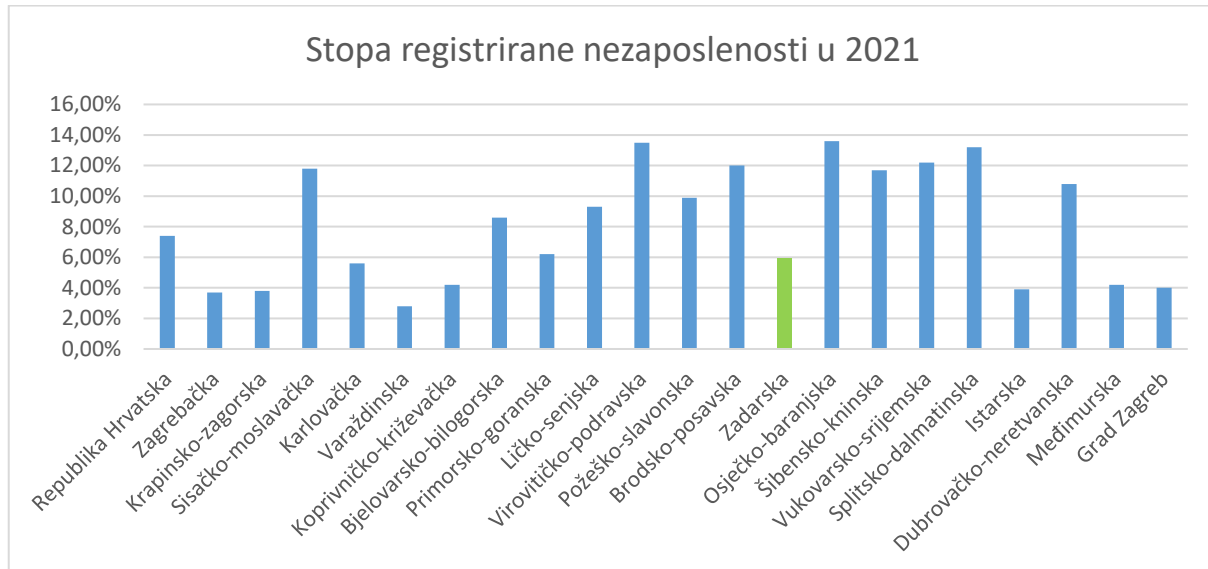
Graf 6: Prosječne bruto plaće u Republici Hrvatskoj u 2021. godini

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore

Putem navedenog grafičkog prikaza možemo vidjeti usporedbu Zadarske županije, koja je na grafikonu označena zelenom bojom i svih ostalih županija, koje su označene plavom bojom, gdje prikazujemo odnos bruto plaća uzevši u razmatranje sve županije u Republici Hrvatskoj i samu Republiku Hrvatsku, koja je na grafikonu označena sivom bojom. Također u grafikonu možemo vidjeti i pravac trenda koji nam ukazuje kako je Zadarska županija situirana u sredini na temelju bruto plaće, odnosno plaća u kojoj smo u obzir uzeli doprinos za zdravstveno osiguranje, uplate u obvezne mirovinske stupove i porez i prirez na plaću koji se plaćaju lokalnim jedinicama samouprave temeljem mjesta prebivališta.

Graf 7: Stopa registrirane nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u 2021. godini

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore

Na gore navedenom grafikonu možemo vidjeti prikaz stope registrirane nezaposlenosti za 2021. godinu, gdje je registrirana nezaposlenost u Zadarskoj županiji manja u odnosu na većinu promatranih županija, kao i na samu Republiku Hrvatsku.

Tablica 25: Ukupno zaposleni u Zadarskoj županiji po sektorima djelatnosti

	2020	2021	Indeksi
Prerađivačka industrija	4.507	4.587	1,02
Građevinarstvo	4.287	4.336	1,01
Trgovina	3.906	3.694	0,95
Djelatnost smještaja i usluživanja hrane	3.178	3.453	1,09
Administrativne službe	1.913	2.015	1,05
Poljoprivreda i šumarstvo	1.821	1.963	1,08

Prijevoz i skladištenje	1.772	1.895	1,07
Stručne i znanstvene discipline	1.518	1.597	1,05
Opskrba vodom	1.360	1.382	1,02
Ostala područja	2.134	2.284	1,07

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e i Hrvatske gospodarske komore

U gore navedenoj tablici možemo vidjeti ukupan broj zaposlenih po sektorima djelatnosti u Zadarskoj županiji. U obzir su uzeti periodi koji obuhvaćaju 2020. i 2021. godinu, kao i poboljšanje ili smanjenje broja zaposlenih u pojedinom sektoru. Možemo vidjeti pad broja zaposlenih u području Trgovine. To se pretežito odnosi na smanjenje broja zaposlenih u društvu Sonik koje je otkupljeno od strane trgovačkog lanca Tommy koje je dovelo do smanjenje radne snage. Otvaranjem novih trgovačkih centara u pojedinim dijelovima županije, dovest će do potražnje za zaposlenicima, tako da u ovom periodu možemo vidjeti manjak broj zaposlenih isključivo zbog gore navedenog aspekta. Umjeren rast broja zaposlenih u 2021. godini odvija se za djelatnosti Građevine, Prerađivačke industrije i Opskrba vodom, gdje je rast između 1% do 2%. Rast do 5% se odvija u djelatnostima Administrativne službe i Stručnih i znanstvenih disciplina, koje su većinom pod upravom Republike Hrvatske. Rast veći od 7% se odvija u djelatnostima kao što su Ostala područja, Prijevoz i skladištenje, Šumarstvo i Djelatnost smještaja i usluživanja hrane koja bilježi rast broja zaposlenika od 9% u odnosu na promatranu 2020. godinu. Najveći rast se bilježi u djelatnostima koje imaju direktan utjecaj od turizma i turističkih aktivnosti. Djelatnost pružanja usluga smještaja i usluživanja hrane je bilježila veći rast i zbog utjecaja pandemije COVID-19, koja je uzrokovala za 2020. manju potrebu za radnom snagom u odnosu na 2021. godinu, kada bilježimo otvaranja drugih zemalja i dolazak domaćih i stranih turista u ljetnim mjesecima na godišnji odmor. U 2021. stoga možemo vidjeti ponovnu potražnju za radnom snagom i radno sposobnim stanovništvom koje može dovesti do povećanja prihoda društva i povećane razine kvalitete u turizmu i turističkim aktivnostima u Zadru i Zadarskoj županiji.

Tablica 26: Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj

Godina	Prosječna neto plaća
2016	5.837,73
2017	5.973,35
2018	6.261,92
2019	6.558,78
2020	6.998,80
2021	7.279,83
2022	7.878,07

Izvor: Izradio autor prema podacima HNB-a⁴⁰

Na temelju gore navedene tablice možemo vidjeti razinu prosječne neto plaće u Republici Hrvatskoj. U obzir pregleda promatranja uzeli smo period od 2016. do 2022. godine. Možemo vidjeti konstantan rast razine neto plaće od 2016. godine po relativno istoj razini rasta. U 2022. godini možemo vidjeti veći rast u razini neto plaće za Republiku Hrvatsku u odnosu na prethodne godine promatranja. Prosječna neto plaća je rasla za 8,22% u odnosu na prethodno razdoblje, što je veće povećanje u odnosu na prethodne godine kada je povećanje neto plaće iznosilo između 3% i 4%. U dolje navedenom grafu možete vidjeti rast razina neto plaća za navedeni period promatranja.

Graf 8: Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj

⁴⁰ Hrvatska Narodna banka, Bilten 283: <https://www.hnb.hr/documents/20182/4528387/hbilt281.pdf/dc4279d7-edf4-943c-b0e9-d286898dc681>

Izvor: Izradio autor prema podacima HNB-a

Tablica 27: Usporedba neto plaća u Republici Hrvatskoj po županijama

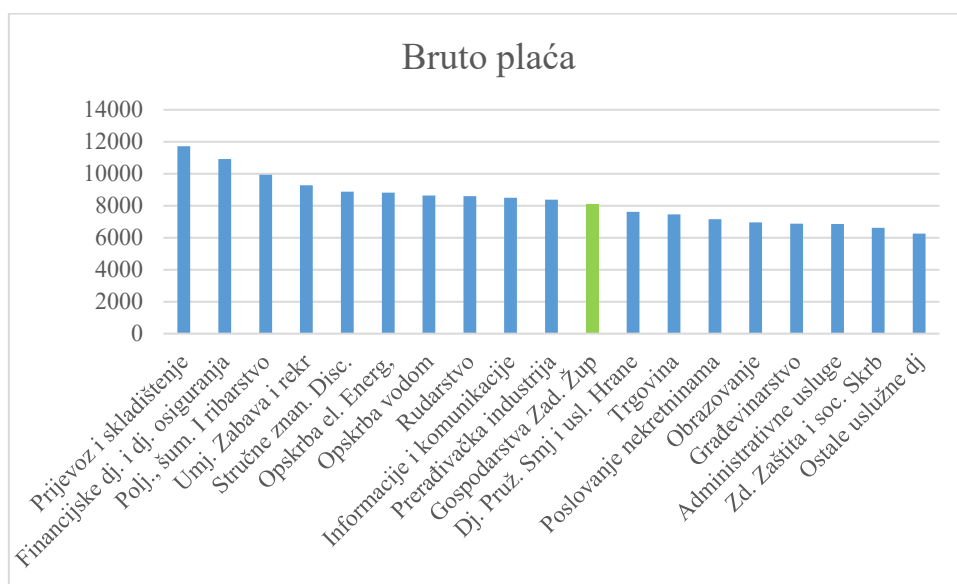
Županija	Netoplaće		
	2018	2019	Indeksi
Grad Zagreb	7.187	7.468	103,9
Republika Hrvatska	6.164	6.382	103,5
Primorsko-goranska	6.180	6.350	102,8
Zagrebačka	6.031	6.316	104,7
Istarska	6.109	6.307	103,2
Dubrovačko-neretvanska	6.164	6.260	101,6
Splitsko-dalmatinska	5.736	5.938	103,5
Zadarska	5.809	5.980	102,9
Karlovačka	5.719	5.930	103,7
Koprivničko-križevačka	5.639	5.855	103,8
Ličko-senjska	5.612	5.861	104,4
Šibensko-kninska	5.697	5.821	102,2
Osječko-baranjska	5.574	5.733	102,9
Sisačko-moslavačka	5.551	5.667	102,1
Međimurska	5.379	5.589	103,9
Krapinsko-zagorska	5.337	5.562	104,2
Požeško-slavonska	5.375	5.540	103,1
Varaždinska	5.199	5.482	105,4
Brodsko-posavska	5.428	5.501	101,3
Vukovarsko-srijemska	5.314	5.490	103,3

Bjelovarsko-bilogorska	5.161	5.364	103,9
Virovitičko-podravaska	5.047	5.261	104,2

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e i Hrvatske gospodarske komore

U gore navedenoj tablici možete uzeti smo u opseg promatranja sve županije u Republici Hrvatskoj za 2018. i 2019. godinu prema raspoloživim podacima i izračunali smo postotak promjene neto plaća. Usporedili smo Zadarsku županiju sa svim županijama, kao i stopu promjene plaća u 2019. u odnosu na prethodnu godinu. Na temelju tablice možemo utvrditi kako je najveća razina neto plaće u Gradu Zagrebu. Zadarska županija je sedma županija na temelju visine neto plaće i bilježi rast od 2,9% u odnosu na prethodnu godinu. Šibensko-kninska županija je jedina koja ima nižu razinu neto plaće uzevši u obzir sve županije koje imaju izlaz na Jadransko more. Dubrovačko-neretvanska i Šibensko-kninska županija imaju manji rast neto plaća u odnosu na Zadarsku županiju. Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj je viša u odnosu na neto plaću u Zadarskoj županiji te je uz to rasla za 3,5% u odnosu na prethodno promatranu godinu. Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj je viša zbog činjenice kako Grad Zagreb uz to što ima najviše radno aktivnog i radno sposobnog stanovništva ima i najveću razinu neto plaće u odnosu na ostale promatrane županije.

Graf 9: Prosječna bruto plaća po djelatnostima u Zadarskoj županiji za 2021.

Izvor: Izradio autor prema podacima FINA-e i Hrvatske gospodarske komore

Na temelju gornjeg grafičkog prikaza, možemo vidjeti prikaz bruto plaća po djelatnostima po kojima je pojedino poduzeće registrirano. Promatrano razdoblje je 2021. godina. i u obzir su uzete djelatnosti po kojima su poduzeća registrirana i koje imaju sjedište u Zadarskoj županiji. Najveće razine bruto plaća su u djelatnostima prijevoza i skladištenja i financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja. Djelatnost pružanja usluga smještaja i usluživanja hrane ima prosječnu bruto plaću od 8.126 kuna, što nam ukazuje kako je prosječna bruto plaća u djelatnosti koja ima direktan utjecaj od turizma i turističkih aktivnosti je niža u odnosu na gospodarstvo Zadarske županije. Djelatnosti koje imaju indirektnu korist od turizma i turističkih aktivnosti kao što su trgovina, poslovanje nekretninama i građevinarstvo imaju niže razine bruto plaća u odnosu na djelatnost pružanja usluga smještaja i usluživanja hrane, a i samim time manju bruto plaću u odnosu na gospodarstvo Zadarske županije, koja je na gore prikazanom grafikonu označena zelenom bojom. U tom aspektu možemo vidjeti prostor za napredak, jer bi povećanje plaće direktno utjecalo na poboljšanje pružanja turističkih usluga, kvalitete života i poboljšanja životnog standarda.

5. ZAKLJUČAK

Na temelju prikazanog rada možemo utvrditi kako je Zadarska županija geografsko područje koje je u konstantnom razvoju. Uz sve svoje prirodne ljepote i raznolikost geografskih, povijesnih i kulturnih obilježja, na tom području također živi domicilno stanovništvo koje želi poboljšati standard kvalitete života i olakšati budućim generacijama kvalitetu života na području Zadarske županije. Turizam, osim što donosi bolji životni standard, donosi i upoznavanje sa drugim ljudima koji imaju svoje obrasce ponašanja, kulturu i običaje. Upoznavanje sa stranim turistima može dovesti do predstavljanja lokalne kulture i kulturnih običaja prema samim turistima koji će cijeliti trud, rad i volju kao i predstavljanje lokalne zajednice. Turizam i turističke aktivnosti vode do otvaranja novih radnih mjesta, boljih radnih uvjeta, poboljšanja prometne povezanosti, uzevši u obzir cestovnu, željezničku, zračnu i morsku povezanost Zadra i Zadarske županije sa ostalim gradovima i županijama. Prosperitet Zadarske županije je moguć u slučaju adekvatnog zapošljavanja domicilnog stanovništva, adekvatnih plaća za obavljanje svojih poslova kako bi prikazali doprinos kvalitete života koji su direktno i indirektno utjecani od strane turizma. Turizam sam po sebi donosi brojne benefite, osim financijskih nosi i zdravstvene benefite, bolju adekvatnu zdravstvenu skrb, bolje stambeno rješenje, uz pomoć kojeg domicilno stanovništvo može ulagati u obnovu ili izgradnju stambenih objekata. Turizam i turističke aktivnosti spajaju, a ne odbijaju promjene, ali također i zahtijevaju održavanje kulturne baštine, geografskih resursa, obnovu poljoprivrede, bolje školovanje i sve ostale benefite na koje turističke i u krajnjem slučaju poslovne aktivnosti mogu utjecati na pojedinca. Lokalna zajednica također snosi benefite za upravljanje javno dostupnim resursima i adekvatnom održavanju kulturne baštine i spomenika .

Istraživanje je dokazalo usporedbu brojnih čimbenika uzevši u obzir Zadarsku županiju sa okolnim županijama koje imaju izlaz na Jadransko more, kao i usporedbu pojedinih socijalnih čimbenika kao što su stopa registrirane nezaposlenosti i prosječne bruto kao i neto plaće s ostalim županijama kao i regijama unutar Republike Hrvatske. Utvrdili smo kako je turizam jedna od glavnih djelatnosti koje donose boljitak pojedinca unutar lokalne zajednice, kao i same lokalne zajednice koja ima direktnog utjecaja od turizma kroz organizaciju i planiranje. Prikaz socijalnih, kulturnih i ekonomskih čimbenika Zadarske županije nam je prikazao kako je u mnogim komponentama bolje pozicionirana u odnosu na druge županije koje nemaju toliko razvijen turizam i turističke aktivnosti ili koje imaju razvijen turizam i turističke aktivnosti, ali obujam

djelatnosti je manji u odnosu na Zadarsku županiju. Prikazali smo i infrastrukturna obilježja Zadarske županije koja su pogodna za turističke aktivnosti kao što su hoteli, kampovi i marine koje pružaju mnoge benefite za razvoj lokalne zajednice i domicilnog stanovništva.

Uzevši u obzir sve navedene čimbenike, bruto plaće za djelatnost pružanja usluga smještaja i usluživanja hrane jedan je od direktnih aspekata na kojima poslodavci Zadarske županije trebaju proraditi. Povećanje plaća dovodi i do poboljšane kvalitete pojedinca koji obavlja svoju djelatnost za koju je plaćen. Osim toga, ukoliko se produži trajanje turističke sezone, odnosno da se smanji razina sezonalnosti, izrazito lakše bi bilo povećanje kvalitete života jer bi na aspekt kvalitete života direktno utjecala veća platežna moć koja u obzir uzima i povećanje neto plaće.

Popis literature

Pirjevec, B. Ekonomska obilježja turizma. Zagreb: Golden marketing, 1998.

Costa i drugi, „Impacts of Tourism and Residents’ Perceptions: A Study in the Regional Tourism Area of Lisbon,“ 33., Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/342904791_Impacts_of_Tourism_and_Residents'_Perceptions_A_Study_in_the_Regional_Tourism_Area_of_Lisbon

James, P. (2006.) prema Petrić, L., Pivčević, S., (2016.) Community based tourism development – insights from Split, Croatia, Tourism & Hospitality Industry 2016, Congress Proceedings str. 295,

https://www.researchgate.net/publication/330161967_Community_based_tourism_development_-_insights_from_Split_Croatia

Jimura, T. (2019): World Heritage Sites Tourism, Local Communities and Conservation Activities, CABI, Wallingford , str. 66, Izvor:

https://dspace.uef.edu.vn/bitstream/123456789/29252/1/World%20heritage%20sites_%20tourism%20local%20communities%20and%20conservation%20activities%20-2018-338.4r.pdf

Petrić, L. (2011): Upravljanje turističkom destinacijom, Ekonomski fakultet, Split, str. 48

Chan, J.K.L., Marzuki, K.M., Mohtar, T.M: Local Community Participation and Responsible Tourism Practices in Ecotourism Destination: A Case of Lower Kinabatangan, Sabah, Sustainability, 13(23), str. 2 , Izvor: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/23/13302>

Nkemngu, A. A. (2015), Quality of life and tourism impacts: a community perspective, str. 2, Izvor: http://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_11_vol_4_1_2015_jan-june.pdf

Homans, G. C. (1961): Social Behavior: Its Elementary Forms, Harcourt Brace Jovanovich, New York, str. 405, Izvor: https://www.researchgate.net/profile/Jacek-Tittenbrun/publication/254936722_The_the_Theory_of_Social_Exchange_of_GC_HomansEnter_Paper_Title/links/5a01cf28a6fdcc232e30c6d6/The-the-Theory-of-Social-Exchange-of-GC-HomansEnter-Paper-Title.pdf

Cropanzano, R., Mitchell, M. (2013): Social Exchange Theory, SAGE, New York, str. 723, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/234021447_Social_Exchange_Theory_An_Interdisciplinary_Review

Nkemngu, A. A. (2015), Quality of life and tourism impacts: a community perspective, str. 2, Izvor: http://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_11_vol_4_1_2015_jan-june.pdf

Andereck, K. L., Nyaupane, G. P., (2011): Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents, Journal of Travel Research, 50 (3), str. 248-260, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/240703646_Exploring_the_Nature_of_Tourism_and_Quality_of_Life_Perceptions_Among_Residents

Cropanzano, R., Mitchell, M. (2013): Social Exchange Theory, SAGE, New York, str. 726, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/234021447_Social_Exchange_Theory_An_Interdisciplinary_Review

Pirjevec, Ekonomska obilježja turizma, 107.

Čavlek i drugi, Turizam – ekonomske osnove i organizacijski sustav, 309.

Desi, I., Ilona Zaitul, Z., Novianti, N. (2022): Investigating the Village-based Tourism Economic Impact, Journal of Business and Economics, 7(1), str. 14, Izvor: Izvor: https://www.researchgate.net/publication/357647170_Investigating_the_Village-based_Tourism_Economic_Impact

Voinea, A. (2015): Positive Vs Negative Economic Impacts Of Tourism Development: A Review Of Economic Impact Studies, Izvor: https://www.researchgate.net/publication/277411573_POSITIVE_VS_NEGATIVE_ECONOMIC_IMPACTS_OF_TOURISM_DEVELOPMENT_A_REVIEW_OF_ECONOMIC_IMPACT_STUDIES

Desi, I., Ilona Zaitul, Z., Novianti, N. (2022), op. cit., str. 15, Izvor: Izvor: https://www.researchgate.net/publication/357647170_Investigating_the_Village-based_Tourism_Economic_Impact

Duffield, B. S. (1982): Tourism: the measurement of economic and social impact, Butterworth & Co Ltd, str. 249, Izvor: <https://core.ac.uk/download/pdf/82054882.pdf>

Garau-Vadell, Diaz-Armas, i Gutierrez-Tano, „Residents’ Perceptions of Tourism Impacts on Island Destinations: A Comparative Analysis“, 582., Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/260944020_Residents'_Perceptions_of_Tourism_Impacts_on_Island_Destinations_A_Comparative_Analysis

Jimura, T. (2019), op. cit., str. 98, Izvor:

https://dspace.uef.edu.vn/bitstream/123456789/29252/1/World%20heritage%20sites_%20tourism%20local%20communities%20and%20conservation%20activities%20-2018-338.4r.pdf

Xiaoming, L, Jun, L. (2018): Host Perceptions of Tourism Impact and Stage of Destination Development in a Developing Country ,Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/326167150_Host_Perceptions_of_Tourism_Impact_and_Stage_of_Destination_Development_in_a_Developing_Country

Ap i Crompton, „Developing and Testing a Tourism Impact Scale,“ 121., Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/249701009_A_Comment_Concerning_Developing_and_Testing_a_Tourism_Impact_Scale

Bilen, Turizam i okoliš, 16

Mason, P. (2003), Toruism Impacts, Planning and Management., str. 53, Izvor:

<https://www.skylineuniversity.ac.ae/pdf/tourism/Tourism%20Impacts.pdf>

Petrić, L. (2013), op. cit., str. 139

Jing, Z., Shu-Min, L. (2018): The Impact Of Tourism Development On The Environment In China, Acta Scientifica Malaysia, 2(1), str. 2, Izvor:

<http://actascientificamalaysia.com/archives/ASM/1asm2018/1asm2018-01-04.pdf>

Kim, Uysal, i Sirgy, „How does tourism in a community impact the quality of life of community residents?,“537.,Izvor:

https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/29954/Title_and_Text.pdf?sequence=1

Amoiradis, C., Stankova, M., Velissariou, E. (2021): Tourism as a Socio-Cultural Phenomenon: A Critical Analysis, Journal of Social and Political Sciences, 4(2), str. 16, Izvor:

https://www.researchgate.net/publication/350668364_Tourism_as_a_Socio-Cultural_Phenomenon_A_Critical_Analysis

Woo, Kim, i Uysal, „Life satisfaction and support for tourism development,“ 94., Izvor: https://www.academia.edu/9826593/Life_satisfaction_and_support_for_tourism_development

Državni zavod za statistiku: <https://dzs.gov.hr/>

Financijska agencija: <https://www.fina.hr/>

Turistička zajednica Grada Zadra: <https://zadar.travel/hr/>

Hrvatska turistička zajednica: <https://www.htz.hr/hr-HR>

Agencija za obalni linijski pomorski promet, Promet putnika i vozila državnim linijama, Izvor: <https://agencija-zolpp.hr/novosti/promet-putnika-i-vozila-na-drzavnim-linijama-u-2021-godini/>

Hrvatska Narodna banka, Bilten283, Izvor:

<https://www.hnb.hr/documents/20182/4528387/hbilt281.pdf/dc4279d7-edf4-943c-b0e9-d286898dc681>

Ministarstvo turizma i sporta, popis kategoriziranih turističkih objekata po županijama, Izvor: <https://mint.gov.hr/pristup-informacijama/kategorizacija-11512/arhiva-11516/11516>

Popis tablica

Tablica 1: Popis stanovništva 2001-2021	15
Tablica 2: Broj hotela sa 2 zvjezdice po županijama	19
Tablica 3: Broj hotela sa 3 zvjezdice po županijama	20
Tablica 4: Broj hotela sa 4 zvjezdice po županijama	21
Tablica 5: Broj hotela sa 5 zvjezdica po županijama	22
Tablica 6: Broj kampova sa 2 zvjezdica po županijama	23
Tablica 7: Broj kampova sa 3 zvjezdice po županijama.....	23
Tablica 8: Broj kampova sa 4 zvjezdice po županijama.....	24
Tablica 9: Broj kampova sa 5 zvjezdica po županijama.....	24
Tablica 10: Marine prve kategorije u Republici Hrvatskoj	25
Tablica 11: Marine druge kategorije u Republici Hrvatskoj	26
Tablica 12: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu	27
Tablica 13: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2021. godinu	28
Tablica 14: Usporedba dolaznosti i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2021 i 2022. godinu	29
Tablica 15: Usporedba noćenja 2016-2022	30
Tablica 16: Top 10 mjesta po noćenjima 2022.....	32
Tablica 17: Mjesta po noćenjima – domaći i strani turisti 2022.....	32
Tablica 18: Usporedba BDP-a po županijama 2008. i 2019.....	38
Tablica 19: Usporedba BDP-a u Zadarskoj županiji	41
Tablica 20: Broj poduzetnika po županijama	41
Tablica 21: Broj zaposlenih po županijama.....	42
Tablica 22: Poslovni pokazatelji Zadarske županije.....	44
Tablica 23: Poslovni pokazatelji Zadarske županije – djelatnost pružanja usluga hrane i smještaja.....	46
Tablica 24: Stopa nezaposlenosti u 2022 godini	47
Tablica 25: Ukupno zaposleni u Zadarskoj županiji po sektorima djelatnosti	50
Tablica 26: Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj	52

Tablica 27: Usporedba neto plaća u Republici Hrvatskoj po županijama53

Popis grafova

Graf 1: Ukupna dolaznost i noćenja u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu	28
Graf 2: Usporedba noćenja 2016-2022	31
Graf 3: Zračni promet u Zadarskoj zračnoj luci od 2015. do 2022. godine	33
Graf 4: Pomorski promet u Zadarskoj županiji od 2017. do 2021. godine	35
Graf 5: Promet putnika i vozila trajektnim linijama u Zadarskoj županiji	36
Graf 6: Prosječne bruto plaće u Republici Hrvatskoj u 2021. godini	49
Graf 7: Stopa registrirane nezaposlenosti u Republici Hrvatskoj u 2021. godini	50
Graf 8: Prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj	53
Graf 9: Prosječna bruto plaća po djelatnostima u Zadarskoj županiji za 2021.....	54

